

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Salwa Zaoujan

Barns rättsliga ställning i familjerättsliga mål,
LVU-mål och asylmål
förslag på samverkansformer av dessa processer

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Titti Mattsson

Termin för examen: VT2014

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	4
FÖRKORTNINGAR	5
1 INLEDNING	6
1.1 Introduktion till ämnet	6
1.2 Syfte och frågeställningar	7
1.3 Avgränsning	7
1.4 Metod och material	8
1.5 Disposition	9
1.6 Forskningsläge	10
2 BARNETS RÄTTSLIGA STÄLLNING I FAMILJEN – EN HISTORISK TILLBAKABLICK	12
2.1 Barnlagarna	12
2.2 Barns processuella rättigheter tar plats i lagstiftningen	13
2.3 SOU 1987:7	13
2.4 Barnets vilja	14
2.5 Sammanfattning	15
3 ALLMÄNT OM BARNET I RÄTTSLIGA PROCESSER RÖRANDE DESS PERSON	17
3.1 Processbehörighet	17
3.2 Partsbehörighet	17
3.3 Talerätt	18
3.4 Rättegångsombud	18
3.5 Domstolsprocessen	19
3.6 Sammanfattning	19

4	FAMILJERÄTTSLIGA MÅL	21
4.1	Allmänt om familjerättsliga mål	21
4.2	Familjerättsliga processen	21
4.2.1	Barnets rätt att komma till tals	22
4.2.2	Juridiskt biträde och ombud	23
4.3	Sammanfattning	24
5	LVU-MÅL	25
5.1	Allmänt om LVU-mål	25
5.2	LVU-processen	25
5.2.1	Barns rätt att komma till tals	26
5.2.2	Offentligt biträde eller ställföreträdare	27
5.2.2.1	Ställföreträdare	28
5.3	Sammanfattning	29
6	ASYLMÅL	30
6.1	Allmänt om asylmål	30
6.2	Asylprocessen	30
6.2.1	Barnets rätt att komma till tals	31
6.2.2	Offentligt biträde och ombud	32
6.2.3	Ställföreträdare och god man för ensamkommande barn	33
6.3	Sammanfattning	34
7	OLIKA TYPER AV SAMVERKANSFORMER FÖR ATT STÄRKA BARNETS RÄTTSLIGA STÄLLNING	35
7.1	Familjedomstolar i Australien	35
7.1.1	Federal Circuit Court	35
7.1.2	Family Court of Australia	36
7.2	Familjedomstolar i Sverige?	37
7.2.1	Problem med familjedomstolar	37
7.2.2	Möjligheter med familjedomstolar	38
7.3	Barnahus	39
7.3.1	Möjligheterna med barnahusen	39
7.3.2	Problem med barnahusen	40
7.4	Sammanfattning	41
8	ANALYS	43
8.1	Barns rättsliga ställning i familjerättsliga mål, LVU-mål och asylmål	43

8.1.1	Rätt att komma till tals	43
8.1.2	Rätten till juridiskt biträde	46
8.2	Samverkan	47
8.2.1	Familjedomstolar i Australien	47
8.2.2	Familjedomstolar i Sverige?	48
8.2.2.1	Nackdelar	48
8.2.2.2	Fördelar	49
8.2.3	Barnhusen	50
8.3	Slutord	51
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	53
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	57

Summary

The essay deals with legal status of children in family law cases, LVU cases, and asylum cases. This work aims to investigate the similarities and differences that exist between these types of processes. It happens that a child may be involved with several governments and courts at the same time. This may involve a custody dispute between the legal guardians, in the district court, while there is a request for compulsory caretaking at the administrative law court. In the current situation in Sweden there is no legislation or system that combines child-related cases in one place. The purpose of this essay is to investigate if it's possible to collect all child-related cases in one place, by introducing some form of collaboration, such as family courts. The essay examines current Swedish law, but also Australian law, focusing on the family courts.

The common thought for children in family law cases, LVU cases and asylum cases is that the child's attitude will, as far as possible, be reported to the court. And it should be done in a way that the child can't be harmed. Likewise, the children in all cases have the right to express their will and attitude. The differences that exist between these cases, can be explained by how much the child needs to be protected, how important it is to have child's opinion in the process, and how crucial this opinion becomes at the end of the process. In family law cases the legislator appears to have left a trust for the child's guardians to agree among themselves, represent and make sure what is in the child's best interests. While in the other cases that is asylum and LVU- cases are the society, either through social services or immigration office, which has the overall responsibility for the child, and shall ensure that the child's concerns and opinions is so unravelled as possible. Today, there is nothing that interact these three cases in one place. This can be problematic when children are forced to be passed between different agencies and personnel.

The closest Sweden has come to an interaction is through *barnahus*, which is a collaboration between social services, police, prosecutors, and adolescent psychiatry, for children who are victims of crime. These operators gather in one place, so that the child shouldn't have to be passed between different agencies and personnel. However, there is no interaction at court level, and there is no interest in working towards such a construction in Sweden. A country that has family courts is Australia. The Family Court works exclusively with family law and has specialized judges hearing the cases.

Finally, the essay hold an analytical part which states that there is a clear need for expertise of decision-makers, but there is also a need for a better court environment for the child, where the child can feel safe. To achieve this, Sweden should establish family courts where the staff will undergo training and have special expertise in child law. It should be required expertise among judges and the counsel representing the child, this in turn contributes to greater legal certainty, but also an abbreviation of the court proceedings.

Sammanfattning

Uppsatsen behandlar barns rättsliga ställning i familjerättsliga mål, LVU-mål och asylmål. Arbetet syftar till att undersöka de likheter och skillnader som föreligger mellan dessa typer av processer. Det förekommer att barn kan vara inblandade hos flera myndigheter och domstolar samtidigt. Det kan handla om en vårdnadstvist mellan vårdnadshavarna i tingsrätten, samtidigt som det finns en begäran om omhändertagande hos förvaltningsrätten. I dagsläget finns det i Sverige ingen lagstiftning eller system som förenar problem med barnrättslig karaktär under samma tak. Syftet med uppsatsen är att undersöka möjligheter med att samla ihop alla barnrelaterade fall under samma tak, genom att införa någon form av samverkan, exempelvis familjedomstolar. I uppsatsen undersöks gällande svensk rätt, men också australiensisk rätt, med fokus på familjedomstolar.

Den gemensamma tanken för barn i familjerättsliga mål, LVU-mål och asylmål är, att barnens inställning ska så långt som möjligt redovisas för rätten. Det ska ske på ett sätt som barn inte kan ta skada av. Likaså har barn i alla fallen rätt att ge uttryck för sin vilja och inställning. De skillnaderna som föreligger mellan de olika måltyperna, kan ha sin förklaring i hur mycket barn i de olika processerna ska skyddas, hur pass viktigt det är att ha med barns åsikter i processen, och hur pass avgörande denna åsikt blir för utgången av processen. I familjerättsliga mål tycks lagstiftaren ha lämnat ett förtroende för barns vårdnadshavare att själva komma överens, företräda och se till vad som är barnets bästa. De övriga målen d.v.s. asyl och LVU-målen är det samhället, antingen genom socialtjänsten eller migrationsverket, som har det övergripande ansvaret för barn, och ska se till att barns angelägenheter och åsikter blir så pass utredda som möjligt. Idag finns det inget som samverkar dessa tre rättsprocesser under ett och samma tak. Detta kan vara problematiskt då barn tvingas slussas mellan olika myndigheter och personal.

De närmsta Sverige har kommit till en samverkan är via barnahus, som är en samverkan mellan socialtjänst, polis, åklagare, ungdomspsykiatri m.m. för barn som utsätts för brott. Dessa aktörer samlas under ett och samma tak, för att barn inte ska behöva slussas mellan olika myndigheter och personal. Det finns dock ingen samverkan på domstolsnivå, och det föreligger inget intresse av att arbeta gentemot en sådan konstruktion i Sverige. Ett land som har familjedomstolar är Australien. Familjedomstolen arbetar enbart med familjerättsliga mål och har specialiserade domare som handlägger ärendena.

Slutligen innehar uppsatsen en analytisk del där det konstateras att det finns ett tydligt behov av kompetens hos beslutsfattarna, men också behov av en bättre domstolsmiljö för barn, där barn kan känna trygghet. För att uppnå detta bör man inrätta familjedomstolar där personal får genomgå utbildningar och ha specialkompetens inom barnrätten. Det borde ställas krav på specialkompetens hos domare och på biträde som företräder barnet, detta kan

i sin tur bidra till ökad rättssäkerhet, men också en förkortning av domstolshandläggningen.

Förord

Min tid på Juridicum har varit stressig, kämpig, härlig, tråkig och alldeles, alldeles underbar. Det är med blandande känslor som jag nu avslutar denna resa.

Jag vill tacka min man *Jim* för det enorma stödet han givit mig under utbildningens gång, och för det ansvar han tog för vår lilla dotter Amina, under skrivprocessen.

Jag vill vidare tacka *mamma, pappa* och *syskon* för deras engagemang och stöttande under utbildningen.

Sist men inte minst, vill jag tacka min handledare *Titti Mattsson*, för all stöd jag har fått, för alla diskussioner vi har fört, för den snabba responsen, men främst för hennes positiva och glada attityd.

Helsingborg den 2 maj 2014
Salwa Zaoujan

Förkortningar

Barnkonventionen	FN:s konvention om barnets rättigheter
BUP	Barn och ungdomspsykiatri
Ds	Departementsserien
FB	Föräldrabalk (1949:381)
FL	Förvaltningslag (1986:223)
FPL	Förvaltningsprocesslag (1971:291)
HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätten
LVU	Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
ROKS	Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige
SCB	Statistiska centralbyrån
SoL	Socialtjänstlag (2001:453)
SOU	Statens offentliga utredningar
TR	Tingsrätten
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
UtiL	Utlänningslag (2005:716)

1 Inledning

1.1 Introduktion till ämnet

Det förekommer inte sällan att barn är föremål för flera processer samtidigt. Barn kan vara inblandade i vårdnads mål i tingsrätten, samtidigt som det bedrivs mål om tvångsomhändertagande i förvaltningsrätten. Dessa processer kan bli långdragna och ta upp till två år att avgöra. Rättsreglerna som föreligger för barn i dessa processer varierar beroende på vilken typ av ärende som handläggs. I vissa processer kan barnet vara part, och kan således själv föra sin talan, medan i andra processer får barnet företrädas av sina vårdnadshavare. Barns rätt till ombud och information varierar också mellan processerna. Detta kan bli förvirrande för barn, men kan också vara traumatiserande, då barn behöva slussas mellan olika myndigheter och personer. Nedan följer en illustration av problemet i form av ett rättsfall. Rättsfallet är fiktivt och är avsedd att ge läsaren en tydligare bild av problematiken.

Reza Haidari 14 år, bor tillsammans med modern Fatima i Örskelljunga sedan 2010. Reza och Fatima bodde tidigare i Afghanistan, där Reza också är född. Föräldrarna separerade och Fatima valde att flytta till Sverige. Rezas pappa Morteza har inte varit i kontakt med mamman eller sonen sedan flytten till Sverige. Morteza ville återförenas med sin son och valde även han att flytta till Sverige. Morteza ansökte om uppehållstillstånd baserat på anknytning till sonen Reza. Han beviljades ett tidsbegränsat uppehållstillstånd om 2 år.

Efter att Morteza beviljas uppehållstillstånd börjar han hota Fatima med att ta sonen ifrån henne. Vårnaden om Reza är gemensam och Fatima är rädd att Morteza ska kidnappa sonen. Hon ansöker därför om ensam vårdnad hos Tingsrätten i Helsingborg. Vid den muntliga förberedelsen begär Morteza att Reza ska höras vid huvudförhandlingen, vilket godkänns av tingsrätten då Reza anses vara mogen för detta.

På grund av det senaste årets händelser, har Reza svårigheter att komma in i det svenska samhället. Han har problem med skolan och flera lärare har uttryckt oro över att Reza har problem med sin sociala kontakt med kamrater. Han är aggressiv och har svårt att samarbeta med elever och lärare. I slutet på 2011 inkommer en anmälan från skolan där Reza beskrivs som väldigt våldsam. Vid ett tillfälle hamnar han i slagsmål och slår ut två av klasskamratens tänder och orsakar hjärnskakning hos en annan elev. Det finns en oro att Reza far illa i hemmet. Skolan har därför gjort en anmälan till socialtjänsten angående Rezas situation. Efter utredningen beslutas att ett omedelbart omhändertagande av Reza ska ske. Reza placeras på Regnbågens utredningshem i Örskelljunga. En muntlig förhandling i Förvaltningsrätten i Malmö ska hållas inom 2 veckor, bara en vecka senare ska han höras i vårdnads målet.

Vidare börjar Mortezas tidsbegränsade uppehållstillstånd att löpa ut och han ansöker därför om permanent uppehållstillstånd baserat på anknytning till sonen hos Migrationsverket i Malmö. Reza är självklart en stor del av utredningen, då anknytningen baseras på honom. Uppgifter om Reza är nu uppe även hos Migrationsverket i Malmö.

Under det senaste året är Reza delaktig i tre olika processer i två olika städer. Detta tar väldigt hårt på Reza som blir alltmer deprimerad och distanserad från omvärlden. Han klarar inte av pressen och försöker vid ett tillfälle ta sitt liv. Ett försök som denna gång lyckligtvis misslyckas.

1.2 Syfte och frågeställningar

Barn involveras i rättsliga sammanhang, som kan överlappa varandra. Barn kan bli aktör hos flera myndigheter och domstolar samtidigt. Det kan handla om en vårdnadstvist mellan vårdnadshavarna som tas upp i tingsrätten, samtidigt som det finns en begäran om omhändertagande hos förvaltningsrätten. Dessutom skiljer sig rättsreglerna åt för barn i rättsprocessen. I dagsläget finns det i Sverige ingen lagstiftning eller system som förenar problem med barnrättslig karaktär under ett och samma tak. Syftet med denna uppsats är att undersöka barns rättsliga ställning i familjerättsliga mål, LVU-mål och asylmål för att utreda huruvida samverkansformer av dessa tre processer är möjlig. Med samverkansformer förstås här samla ihop alla barnrelaterade fall under samma tak i form av familjedomstolar.

Mina frågeställningar är följande:

- *Hur regleras barnets rättsliga ställning i familjerättsliga mål, LVU-mål och asylmål idag?*
- *Vad finns det för skillnader respektive likheter mellan barnets rättsliga ställning i familjemål, LVU-mål och asylmål?*
- *Borde man i Sverige jobba mot samverkansformer av barnrätten i form av införande av familjedomstolar eller liknande?*
- *Vilka problem respektive möjligheter finns det med denna typ av samverkan?*

1.3 Avgränsning

Framställningen av min uppsats kommer inte att behandla alla rättsområden som berör barn. På grund av platsbrist har jag valt att begränsa mig till barn i familjerättsliga mål, LVU-mål och asylmål. Barn kan även vara aktörer i mål som rör, faderskap, underhåll och andra icke ekonomiska rättigheter. Jag har i familjerättsliga mål valt att enbart fokusera på de fall som rör vårdnad, boende och umgänge, andra familjerättsliga frågor kommer därför att utebli.

I de fall jag nämner familjerättsliga mål i min uppsats menas alltså här mål om vårdnad, boende och umgänge.

Eftersom jag valt att fokusera på barns rättsliga ställning, har det inte funnits utrymme för att studera praxis mer ingående. Vidare har barn flera processuella rättigheter som är viktiga i rättsprocessen, på grund av utrymmesskäl har jag begränsat mig till hur processen går till, vilka möjligheter barnet har att komma till tals och möjligheterna till ombud/biträde.

Begreppet samverkan eller samverkansformer som används i min uppsats har i rättsliga sammanhang olika betydelser, slår man upp ordet samverkan i Nationalencyklopedin står det ”gemensamt handlande för visst syfte”. I min uppsats definieras begreppet samverkan eller samverkansformer som ett samarbete mellan olika myndigheter och instanser.

De materiella kapitlen i min uppsats är i viss mån översiktliga, anledningen är dels att jag täcker en bred samling måltyper, vilket av utrymmesskäl begränsar detaljbeskrivningen av gällande rättsregler, dels att de frågor som jag belyser inte motiverar mer information om de olika måltyperna.

När det gäller avsnittet med framställning av australiensisk rätt, har jag för att läsaren ska få bättre förståelse för hur familjedomstolar arbetar presenterat familjedomstolar. Andra ingående frågor om familjerätt såsom faderskap, underhåll och liknande har på grund av platsbrist uteblivit.

1.4 Metod och material

Uppsatsen är indelad i två delar, en deskriptiv del och en analyserande del. I den deskriptiva delen, vilket också är uppsatsens första del, ges läsaren en översiktlig beskrivning av gällande rätt. Denna del av uppsatsen kommer att bestå av traditionell juridisk metod. Vilket innebär att rättsläget har studerats genom relevant lagtext, förarbeten, praxis samt doktrin för att uppfylla uppsatsens syfte och svara på frågeställningar.¹ Praxis som också studeras i traditionell juridisk metod har uteblivit i större delar av min uppsats. Anledningen är att uppsatsen inte syftar till att reda ut hur reglerna för barn används i en specifik situation, utan hur dessa regler förhåller sig till barns processuella ställning.

Utifrån en traditionell juridisk metod kommer jag att tolka de svenska bestämmelserna, och försöka fastställa utifrån ett de lege ferenda² perspektiv, ifall några samverkansformer av processer som rör barn borde ske i form av familjedomstolar. Först i den avslutande analysen kommer ett resonemang kring de lege ferenda att föras.³

¹ Sandgren C., *Ämne material och argumentation*, 2007, s. 37f.

² *Hur lagen borde vara*.

³ Kulin-Olsson, K., *Juridikens fundament*, s. 66.

I den andra delen av uppsatsen, kommer en komparativ metod att användas i den avslutande analysdelen. Metoden har använts för att, inom ramen för uppsatsens ämne, jämföra familjerättsliga mål, LVU-mål och asylmål i syfte att undersöka likheter och skillnader.⁴ Det kan vara problematiskt att jämföra dessa processer då de avser olika områden. Det är processer som förs i olika myndigheter och domstolar och kan vara svåra att jämföra. Den gemensamma nämnaren är dock att alla processer som jag valt rör barn och ryms inom ramen för processrätten.

Vidare kommer även en mindre del av uppsatsen bestå av australiensiskt rätt. För de avsnitten som beskriver australiensisk rätt har relevant lagstiftning utgjorts av Family Law Act 1975. Jag har använt Eva Ryrstedt artikel *Tvistlösning mellan separerade föräldrar- för barnets bästa*, som en startpunkt för min materialinsamling, i den delen australiensisk rätt behandlas. Den australiensiska delen tjänar dock endast som en kortare jämförelse, det är enbart särskilt intressanta delar av den australiensiska rätten som beskrivs. Fokus har lagts på familjedomstolar i Australien och hur dessa fungerar, för att belysa möjligheterna med att införa en familjedomstol i Sverige. Den australiensiska rätten är intressant eftersom den skiljer sig från den svenska. Jag anser att genom att använda en komparativ metod kan man erhålla kunskap om alternativa lösningar som den australiensiska rätten har valt för att bedriva familjedomstolar.

Materialet som legat till grund för denna uppsats är främst, lagtext och doktrin, men även utredningar, propositioner och information från olika myndigheter. Denna variation av källor bidrar enligt mig till en helhetsbild av problematiken. Metodvalet består av svensk lag eftersom här återfinns processuella bestämmelser av relevans för uppsatsen. Barns processuella rättigheter i de olika processerna har utretts vid ett flertal tillfällen genom lagförarbeten, därför används dessa för att belysa de resonemang och argument som förts fram i diskussionerna, samt för- och nackdelar med att införa samverkansformer för dessa processer. Praxis används i ringa utsträckning. Doktrin används som komplement, framför allt för att belysa hur reglerna tillämpas i praktiken.

Vad gäller australiensisk rätt är mestadels av informationen hämtad från internet, jag har tagit denna från myndigheters hemsidor och andra erkända organisationers hemsidor. Jag har bedömt de som trovärdiga källor. Vidare kan även nämnas att fallet jag har använt mig av inledningsvis är ett fiktivt fall, författat av mig själv i syfte att ge läsaren en bild av den problematiken som kan uppstå när ett barn är involverat i olika domstolar samtidigt.

1.5 Disposition

Första kapitel av min uppsats består av en inledning, där jag har valt att presentera ett rättsfall, för att på bästa sätt beskriva problemet som kan uppstå

⁴ Bernitz, U., Heuman, L., *Finna rätt*, s. 236.

när ett barn är involverad i olika processer samtidigt. Vidare redogörs för syftet med uppsatsen, de frågeställningar som kommer beröras och även avgränsningar som uppkommer med uppsatsen. Metod och material samt dispositionen finns också under samma kapitel.

Uppsatsens andra kapitel behandlar en historisk tillbakablick av barns rättsliga ställning, i hopp om att ge läsaren en bredare bild av rättsreglerna och skildra den utvecklingen som gjorts på området. I tredje kapitlet behandlas svensk rätt, kapitlet behandlar definitioner av begrepp som används i rättsprocessen. Detta avser att tydliggöra viktiga begrepp, som bidrar till att läsaren på ett enklare sätt kan förstå andra delar av uppsatsen. I fjärde kapitlet behandlas de gällande rättsreglerna för barns rättsliga ställning i familjemål följt av ett kapitel om LVU-mål och ett kapitel om asylmål. I dessa kapitel har främst lagtext, förarbeten samt doktrin använts. I det sjunde kapitlet beskrivs olika förslag på samverkansformer, både på myndighetsnivå och på domstolsnivå. I samma kapitel presenteras den australiensiska lagstiftningen som ett alternativ på hur familjedomstolar kan fungera. Detta avsnitt har presenterats för att belysa möjligheterna med att införa en familjedomstol i Sverige. Det åttonde och sista kapitlet behandlar analysen som binder samman uppsatsen. Även analysen har delats in i två delar, en komparativ och en beskrivande analys med de lege ferenda perspektiv. Indelningen har gjorts för att på bästa sätt kunna besvara de frågeställningar som redogjordes för i inledningen. Avsikten med analysen är att ge en sammanfattande överblick över allt som presenterades i uppsatsen, samt föra ett självständigt resonemang kring rättsläget idag, därför har jag i analysen också valt att löpande redogöra för mina egna slutsatser.

1.6 Forskningsläge

Frågor som rör barns rättsliga ställning inom humanjuridiken har tidigare behandlats både i relevanta förarbeten och i doktrin. Rätten för barn att komma till tals och möjligheter för ett offentligt ombud i familjemål har bl.a. diskuterats i Ds 2002:13, *Utövande av barns rättigheter i familjerättsliga processer*. Titti Mattsson har i sin avhandling, *Barnet och rättsprocessen- Rättssäkerhet, integritetsskydd och autonomi i samband med beslut om tvångsvård* diskuterat stora delar som rör barns processuella rättigheter i LVU-mål. Vidare har även Eva Nilsson i sin avhandling, *Barn i rättens gränsland- Om barnperspektiv vid prövning om uppehållstillstånd* behandlat barns rättsliga ställning i asylmål.

Forskningen kring införande av familjedomstolar, eller annan typ av samverkansform som förenar barnrelaterade fall under ett och samma tak, har varit begränsad. Det har skrivits två rapport om barnhusen en av Karsten Åström och Annika Rejmer, *Barnhus- försöksverksamhet med samverkan under gemensamt tak vid misstanke om brott mot barn - slutrapport*, och *Barnhusutredningen 2010* av Anna Kaldal, Christian Diesen och Eva Diesen där en utvärdering av barnhusen har skett. Vidare har Eva Ryrstedt skrivit ett avsnitt i sin artikel, *Tvistelösning mellan separerade föräldrar- för barnets bästa*, om familjedomstolar. Även i prop. 1997/98:7, *Vårdnad, boende och*

umgänge har familjedomstolar diskuterats. Diskussionen har dock behandlat familjedomstolar för familjerättsliga mål. Därav har ingen diskussion förts om möjligheten att införa en familjedomstol, eller någon annan typ av samverkansform, som förenar familjerättsliga mål, LVU-mål och asylmål under ett och samma tak.

2 Barnets rättsliga ställning i familjen – en historisk tillbakablick

I denna framställning görs en kortfattad historisk tillbakablick på barns rättsliga ställning i familjen. Kapitlet utgör inte en historisk tillbakablick av samtliga områden som behandlas i uppsatsen, (familjerättsligmål, LVU-mål och asylmål) utan är avsedd att vara en bakgrundsbeskrivning, för att ge läsaren en bild av den lagstiftningsutveckling som skett för barn i rättsprocessen under det senaste århundrade. Kapitlet behandlar enbart en allmän och mycket kort historisk tillbakablick av barnets relation i familjen, eftersom den relationen bär upp även frågor som sedan rör asyl och samhällsvård.

2.1 Barnlagarna

Redan i 1734 års lag fanns regler som rörde förhållandet mellan barn och vuxna, dessa regler gjorde i praktiken skillnad mellan inomäktenskapliga barn och utomäktenskapliga barn. Det fanns bestämmelser i ärvdabalken om att utomäktenskapliga barn skulle uppfostras och ges föda till, till dess de kunde nära sig själva.⁵ I praxis var denna rätt stadgad på så sätt att föräldrarna inte behövde kosta på barnet mer än nödvändigt, för dess underhåll och uppfostran. Barn hade endast rätt till ett sådant underhåll, att de kunde leva som de sämsta ställda i samhället, även om föräldrarna hade det bra ställt. Inomäktenskapliga barn hade däremot rätt att leva på samma förmögenhetsnivå som deras föräldrar.⁶

Allteftersom tiden gick fick barn en mer central roll i lagstiftningen. År 1917 behandlades för första gången barns rättigheter i lagstiftningen i Sverige. Det stiftades under denna period de så kallade barnlagarna, som bestod av 1917 års lagar om äktenskaplig börd, om barn utom äktenskap, och om adoption, samt några år senare, 1920 års lag om barn inom äktenskap.⁷ 1917 års lag innehöll många nyheter, bl.a. avskaffades begreppet oäkta och äkta barn. Lagen var utformad på så sätt att föräldrarnas förpliktelser mot barnen hade skärpts. Det var viktigt att ge barn en familjerättslig tillhörighet och föräldrar skulle ta hand om, fostra, och försörja barnen.⁸ Barnlagarna innehöll bl.a. rättigheter och skyldigheter gentemot föräldrar och barn, fastställande av faderskap, barns börd samt reglerande frågor om vårdnad och underhåll.⁹

⁵ Singer A., *Barnets bästa, om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*, 2012, s. 21.

⁶ Singer A., *Barnets bästa, om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*, 2012, s. 21.

⁷ Dahlstrand L., *Barns deltagande i familjerättsliga processer*, 2004, s. 32.

⁸ Singer A., 2012, s. 21.

⁹ Dahlstrand L., 2004, s. 32.

2.2 Barns processuella rättigheter tar plats i lagstiftningen

Den 1 januari 1950 trädde föräldrabalken (FB) i kraft. Barnreformerna som kom till var för att stärka barns rättigheter. Bland annat innehöll balken regler som inte tidigare var accepterade, såsom fastställande av faderskap till barn utom äktenskap.¹⁰ En genomgripande reform av den familjerättsliga lagstiftningen tog plats under början av 1970-talet. Under samma period påbörjades även en översyn av barns rättigheter. 1977 tillsattes en utredning för att överväga åtgärder om barnens rättsliga ställning.¹¹ Utredningen fick i uppdrag att undersöka förutsättningarna för att kunna ge barn goda uppväxtbetingelser, samt om det fanns möjlighet att främja barnens harmoniska utveckling. Utredningen resulterade i två olika delbetänkande, i det första delbetänkande föreslogs att aga som ett inslag av vårdnad skulle avskaffas och förbjudas.¹² Utredningen lade senare fram sitt andra delbetänkande, där omfattande förslag om ändringar i de dåvarande reglerna om vårdnad, umgänge och överlämnande av barn skulle införas. Andra nya regler som tillkom var regler om domstolsprövning, som bl.a. behandlade ombud och talerätt för barn.¹³

2.3 SOU 1987:7

Genom 1979 års betänkande diskuterades barns behov av att få ge uttryck åt sin vilja, samt påverka sin situation i en rättsprocess. Lagstiftningen ansågs inte behandla i tillräcklig grad barn som självständiga individer. Barn saknade lagstadgad möjlighet att komma till tals i frågor som rör dess framtid och som har stor betydelse för deras person. Barns personliga önskemål ansågs inte behöva tillmätas någon större betydelse i rättsliga sammanhang.¹⁴ Lösningen låg enligt utredningen inte enbart på införandet av nya regler som skulle stärka barnens ställning, utan det krävdes även en förändring i föräldrarnas och andra fostrares syn på barn.¹⁵ En följd av utredningens förslag är att det tillkom den bestämmelsen som numera återfinns i 6 kap 11 § FB som anger att *”vårdnadshavare har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Vårdnadshavaren skall därvid i takt med barnets stigande ålder och utveckling ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål”*.

På pappret fanns det inte längre den oinskränkta föräldramakten som tidigare hade präglat lagstiftningen, då man gav barnet möjlighet att påverka beslut som rör den egna personen. Denna bestämmanderätt var dock fortfarande

¹⁰ Saldeen Å., *Barn och föräldrarätt*, s. 14.

¹¹ Dahlstrand L., 2004, s. 33.

¹² Singer A., 2012, s. 26.

¹³ Dahlstrand L., 2004, s. 33.

¹⁴ Singer A., 2012, s. 29.

¹⁵ SOU 1979:63 s. 13.

under mottagande av vuxnas omsorg.¹⁶ År 1987 kom sista betänkandet¹⁷ från utredningen. I betänkandet behandlades återigen frågor som rör barns talerätt, processbehörighet och rätt till biträde. Barn som var över 12 år skulle vara processbehöriga med rätten att föra sin egen talan, och yngre barn skulle företrädas av en särskild företrädare i de fall vårdnadshavarna inte var överens. I de fall vårdnadshavarna var överens skulle barnet företrädas av sin eller sina vårdnadshavare. Utgångspunkten var att barn är självständiga individer som måste placeras i centrum i de frågor och processer som rör dess person. I utredningen beskrevs att det fanns svårigheter med att förbjuda talerätt för barn, då ett sådant förslag inte kunde motiveras. Såsom vårdnadshavarna, borde även barn kunna ha en sådan rätt som rör deras personliga angelägenheter. Dessutom menade utredningen att det finns en chans att föräldrarna skulle drar sig från att starta en process, då barn kan komma att uppträda som part i processen. Vårdnadshavarna skulle på så sätt ha större benägenhet att på egen hand försöka komma överens.¹⁸ Utredningens förslag ledde dock inte till någon ny lag. Istället infördes samarbetsamtal som ett sätt att lösa vårdnadskonflikter. Samförståndslösningar skulle främjas, då talerätt för barn ansågs försvåra möjligheterna att nå samförståndslösningar mellan vårdnadshavare.¹⁹

2.4 Barnets vilja

År 1990 anslöt sig Sverige till FN:s konvention om barnets rättigheter. I och med denna anslutning fick frågan om barns vilja en ny aktualitet. I ett flertal bestämmelser rörande vårdnad, umgänge och boende erinrades domstolen om sin skyldighet att fästa särskilt avseende vid barnens vilja, med hänsyn till barnens ålder och mognad.²⁰

Genom 1998 års reform av föräldrabalken placerades barnens vilja i en särskild paragraf, skild från den om att barnets bästa ska vara vägledande. Lagrådet uppmärksammade åtminstone i formellt hänseende att det på så sätt infördes en ny princip för avgörande av vårdnadsrelaterade frågor. Enligt lagrådet gav principen uttryck för en syn på barn som är präglad av respekt för barnets person och egenart. Det skulle dock kunna uppstå situationer, när vad som ansågs vara barnets bästa inte överensstämde men barnets vilja. Frågan var då vilket av följande skulle väga tyngst. Lagrådet fann i detta hänseende att respekten för barnets vilja borde gå före barnets bästa, om det inte fanns andra starka skäl för att gå emot barnets vilja.²¹

I ett avgörande från HD illustrerades denna typ av konflikt. Målet rörde vårdnaden om en 13-årig flicka som efter föräldrarnas separation hade varit bosatt hos fadern. Flickan uttryckte en stark vilja av att vårdnaden skulle tilldelas hennes far. Dock kom det fram i utredningen att flickan var under

¹⁶ Singer A., 2012, s. 30.

¹⁷ SOU 1987:7.

¹⁸ SOU 1987:7 s. 85.

¹⁹ Singer A., 2012, s. 31.

²⁰ Singer A., 2012, s. 31.

²¹ Singer A., 2012, s. 31f.

starkt inflytande av sin far och att hon därmed hade en negativ inställning till sin mor. Både HovR och TR ansåg att det var olämpligt att ge fadern vårdnaden. HD fann att faderns lämplighet som vårdnadshavare kunde ifrågasättas, men att hans lämplighet inte kunde medföra bestående fara för hennes hälsa eller utveckling. Flickans vilja blev därför avgörande i målet och fadern tillerkändes vårdanden om henne.²²

År 2006 genomfördes den senaste reformen av 6 kap FB. Uppmaningen om att hänsyn skall tas till barnets vilja fördes åter ihop med bestämmelsen om barnets bästa i 6 kap 2a § FB som lyder: ”*Barnets bästa skall vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge. Vid bedömningen av vad som är bäst för barnet skall det fästas avseende särskilt vid risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet olovligen förs bort eller hålls kvar eller annars far illa, och barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna. Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad.*”

Det är fortfarande inte helt klart hur man ska se på barns egen vilja och vilken betydelse den ska tillmätas i rättsliga processer. De ständigt återkommande påminnelserna om att hänsyn ska tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad gör att osäkerheten förstärks. Detta synsätt ger utrymme för, och kanske även uppmanar till, en syn på barn som objekt för vuxnas omsorger. Beroende på hur man ser på barns behov kan betydelsen som tillmätts barnens egen vilja bli godtycklig.²³

2.5 Sammanfattning

Det har länge funnits regler rörande förhållandet mellan barn och vuxna.²⁴ Med det var inte förrän år 1917 som barns rättigheter för första gången behandlades i lagstiftningen. Under denna period stiftades barnlagarna som bestod av 1917 års lagar om äktenskaplig börd, om barn utom äktenskap, och om adoption, samt några år senare, 1920 års lag om barn inom äktenskap.²⁵ Föräldrabalken trädde i kraft först år 1950. Barnreformerna som kom till i föräldrabalken var för att stärka barns rättigheter. Bland annat innehöll balken regler som inte tidigare var accepterade, såsom fastställande av faderskap till barn utom äktenskap.²⁶ Trots föräldrabalken ansågs lagstiftningen inte i tillräcklig grad behandla barn som självständiga individer. Det pågick ständigt diskussioner om att barn saknade lagstadgad möjlighet att komma till tals i frågor som rör dess framtid och som har stor betydelse för deras person.²⁷

1987 diskuterades återigen frågor som rör barns talerätt, processbehörighet och rätt till biträde. Det föreslogs bl.a. att barn som var över 12 år skulle vara

²² NJA 1995 s. 398.

²³ Singer A., 2012, s. 32.

²⁴ Singer A., *Barnets bästa, om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*, 2012, s. 21.

²⁵ Dahlstrand L., *Barns deltagande i familjerättsliga processer*, 2004, s. 32.

²⁶ Saldeen Å., *Barn och föräldrarätt*, s. 14.

²⁷ Singer A., 2012, s. 29.

processbehöriga med rätten att föra sin egen talan, och yngre barn skulle företrädas av en särskild företrädare i de fall vårdnadshavarna inte var överens. Utredningens förslag ledde dock inte till någon ny lag.²⁸ År 1990 anslöt sig Sverige till FN:s konvention om barnets rättigheter. I och med denna anslutning fick frågan om barns vilja en ny aktualitet. I ett flertal bestämmelser rörande vårdnad, umgänge och boende erinrades domstolen om sin skyldighet att fästa särskilt avseende vid barnens vilja, med hänsyn till barnens ålder och mognad.²⁹

Genom 1998 års reform av föräldrabalken placerades barnens vilja i en särskild paragraf, skild från den om att barnets bästa ska vara vägledande. Trots förslag och utredningar som tillkommit genom åren, är det idag fortfarande inte helt klart hur man ska se på barns egen vilja och vilken betydelse den ska tillmätas i rättsliga processer.³⁰

²⁸ Singer A., 2012, s. 31.

²⁹ Singer A., 2012, s. 31.

³⁰ Singer A., 2012, s. 32.

3 Allmänt om barnet i rättsliga processer rörande dess person

Barnens roll i processer kan variera beroende om processen är en offentlighetsrättslig process som förs i förvaltningsdomstol eller om processen är civilrättslig och förs i allmän domstol. Det föreligger skillnader mellan synen på barnets roll och deras behov av att ta plats i dessa processer. Skillnader kan föreligga i relationen mellan förälder/vårdnadshavare och barnet. För att öka förståelse för vilka rättigheter barn har i sådana processer, görs nedan en genomgång av definitioner som har en central betydelse i en domstolsprocess. Vidare är framställningen som görs allmän, kortfattad, och tillämplig på alla processer som berörs i min uppsats.

3.1 Processbehörighet

Processbehörighet reglerar behörighet för part, att själv eller genom ombud vara verksam i processen. Processbehörighet för barn innebär att barn kan företa processhandlingar med rättslig verkan i målet.³¹ Innan ett barn fyllt 18 år kan det företrädas av en ställföreträdare. I situationer som rör barns ekonomiska angelägenheter kan en ställföreträdare utgöras av barnets förmyndare eller en god man. I mål som rör barns person, kan barn företrädas av vårdnadshavaren eller en särskild förordnad vårdnadshavare. Barn saknar som huvudregel helt processbehörighet. I undantagsfall kan en omyndig person föra sin egen talan, detta gäller främst i mål rörande tvångsvård av barn med stöd av LVU, där särskilda regler uppställs för processbehörighet. Enligt 36 § LVU kan den som har fyllt 15 år föra sin egen talan i målet, motsvarande regel finns även i 11 kap 10 § SoL. Förutom de familjerättsliga reglerna om ställföreträdeskap genom vårdnadshavare finns för den åldern särskilda regler om ytterliga ställföreträdeskap genom det offentliga biträdet.³²

3.2 Partsbehörighet

Partsbehörigheten skiljer sig från processbehörighet. Den som är partsbehörig kan således sakna processbehörighet. Vad som menas med partsbehörighet stadgas i 11 kap 1 § 1 st RB. Alla fysiska personer har partsbehörighet, alltså även barn.³³ Den civilrättsliga subjektiviteten hänger ihop med partsbehörigheten, det vill säga förmågan att vara bärare av rättigheter och skyldigheter. För att uppnå partsställning i ett mål krävs att saken i målet rör personen på ett sådant sätt att partsställning kan uppnås.³⁴

³¹ SOU 1977:40, s. 426.

³² Mattsson T., *Barnet och rättsprocessen, Rättssäkerhet, integritetsskydd och autonomi i samband med beslut om tvångsvård*, 2002, s. 172f.

³³ Prop. 1994/95:224 s. 14.

³⁴ Dahlstrand L., 2004, s. 113.

3.3 Talerätt

När en person har någon form av intresse i ett mål har denna också talerätt. Talerätten innebär att en person har rätt att vara part i målet. Normalt krävs att det ska finnas en viss anknytning till saken som målet berör.³⁵ Talerätt ger en part i de flesta fallen initiativrätt, argumentationsrätt, rätt att vidta processhandlingar och rätt att överklaga beslut. Vidare innebär talerätten att man själv kan bli ålagd att uppträda som motpart eller som svarande.³⁶

I regel har barn i mål om vårdnad, umgänge och boende ingen talerätt. Rätten kan förordna om utredning och socialnämnden ges tillfälle att lämna upplysningar som kan vara betydande för målet, innan frågorna avgörs. Om det inte är olämpligt ska den som verkställer en vårdnadsutredning försöka klarlägga barnets inställning.³⁷ Barn har dock talerätt i mål rörande tvångsomhändertagande av barn. Det har ansetts mer naturligt att ge barn i sådana tvister partsställning. Detta på grund av att det ansetts vara fråga om att skydda barnet och tillgodose dess vårdbehov.³⁸ I asylmål är barn part och har talerätt i ärenden enligt UtL, men saknar däremot processbehörighet.³⁹

3.4 Rättegångsombud

Det är vanligt förekommande att en part företräds av ett ombud i form av advokat, jurist eller annan lämplig person i en rättsprocess. Det anses önskvärt att företräddas av ett ombud, då rättsprocesser i hög grad präglas av förhandlingsprincipen. Det råder dock inget tvång om att ett ombud måste tillsättas eller vara närvarande vid en rättsprocess.⁴⁰ Det finns inget krav på att ombudet ska vara advokat eller inneha en juristexamen. I de fall ett ombud tillsätts ska denna vara en lämplig person, d.v.s. domstolen gör en lämplighetsbedömning utifrån redbarhet, insikt och tidigare verksamhet.⁴¹

För att företräddas av ett ombud krävs att ombudet har en fullmakt från parten.⁴² Parten kan när som helst återkalla fullmakten.⁴³ Ombudets roll är att företräda part i målet. Skulle ombudet anses vara olämpligt kan denne avvisas av rätten, detta bör ske helst i början av handläggningen. Skulle ombudet visa sig vara olämpligt senare i processen kan hen emellertid avvisas då också.⁴⁴

³⁵ Prop. 1994/95:224 s. 14.

³⁶ SOU 1987:7 s. 58.

³⁷ Eklund H., *Barnkonventionen och barns processuella ställning*, 2004 s. 78.

³⁸ Mattsson T., 2002, s. 169.

³⁹ Nilsson Eva., *Barn i rättens gränsländ – Om barnperspektiv vid prövning om Uppehållstillstånd*, 2007, s. 20.

⁴⁰ Ekelöf P. O., *Rättegång andra häftet*, 1985, s. 80.

⁴¹ RB 12 kap. 2 §.

⁴² RB 12 kap. 8 §.

⁴³ RB 12 kap. 18 §.

⁴⁴ Ekelöf P. O., 1985, s. 81.

Det finns även möjlighet för en part att anlita ett rättegångsbiträde för att föra sin talan. Rättegångsbiträdet har samma behörighetskrav som ett rättegångsombud, skillnaden är att en part måste vara närvarande för att rättegångsbiträde ska ha behörighet att handla inför rätten.⁴⁵

3.5 Domstolsprocessen

När en person är uppe för föremål i domstol, kan denna ha enskild som motpart (eller flera enskilda), eller det allmänna. Beroende på vem som är motpart för den enskilde behöver olika intressen bevakas. Alla mål som kommer upp i domstol är antingen dispositiva eller indispositiva. I dispositiva mål där förlikning är tillåten, har parterna ett stort inflytande över målet. Genom sina yrkanden och grunder kan de avgöra ramen för processen, de kan förlikas och domstolen kan då inte frånga detta, även om det skulle strida mot gällande rätt.⁴⁶ Domstolen har inte som huvuduppgift att bevaka avgörandets materiella riktighet i dispositiva mål. Parterna har inte lika stort skyddsbehov som i den indispositiva processen. Skyddsbehovet gäller främst mot den andra partens otillbörliga agerande, och det finns därför regler i rättegångsbalken som reglerar parternas agerande i en process, såsom förbud att ändra talan eller tillföra ny bevisning. Vad gäller förvaltningsmål såsom LVU-mål och asylmål är skyddsbehovet för den enskilda större. Motparten är i de flesta fall ett offentligt organ såsom, socialnämnden eller migrationsverket. Domstolen har i dessa mål att ansvara för domens korrekthet, har mer inflytande över utredningen och även en aktivare roll att leda processen.⁴⁷ I indispositiva mål som utgörs av familjerättsliga mål, är domstolen inte beroende av parternas yrkande och kan i sådana mål frånga parternas överenskommelse, för att istället tilldela vårdnaden den som bäst tillgodose barnets bästa.⁴⁸

När parten är ett barn, måste domstolen även tillgodose barns särskilda behov och intressen i processen. Barn intar en särskild ställning, och kan inte jämföras med andra parter i målet. Det finns därför särregler som reglerar barns processbehörighet, behov av ställföreträdare, juridisk hjälp, och rätten att komma till tals. Reglerna skiljer sig dock åt beroende på bl.a. vilken måltyp det är frågan om, barnets ålder och mognad och rättssystemet i övrigt. Barn har en begränsad förmåga att tillvarata sina intressen i processen, vilket gör att särskilda regler om representation är nödvändiga.⁴⁹

3.6 Sammanfattning

Det finns definitioner som har en central betydelse i en domstolsprocess som kan vara svåra att åtskilja, bl.a. processbehörighet och partsbehörighet. Processbehörighet reglerar behörighet för part, att själv eller genom ombud

⁴⁵ RB 12 kap. 22 §.

⁴⁶ Mattsson T., 2002, s. 163.

⁴⁷ Mattsson T., 2002, s. 163.

⁴⁸ FB 6 kap. 5 §.

⁴⁹ Mattsson T., 2002, s. 164f.

vara verksam i processen.⁵⁰ Barn saknar som huvudregel helt processbehörighet. I undantagsfall kan en omyndig person föra sin egen talan, detta gäller främst i mål rörande tvångsvård av barn med stöd av LVU.⁵¹ Partsbehörigheten skiljer sig från processbehörighet. Den som är partsbehörig kan således sakna processbehörighet. För att uppnå partsställning i ett mål krävs att saken i målet rör personen på ett sådant sätt att partsställning kan uppnås.⁵² Förutom partsbehörighet och processbehörighet kan en person i en domstolsprocess också ha talerätt. Talerätten innebär rätt att vara part i målet.⁵³ Talerätt ger en part i de flesta fallen initiativrätt, argumentationsrätt, rätt att vidta processhandlingar och rätt att överklaga beslut.

När man träder inför en domstol kan det vara bra att ha ett ombud som driver talan. Det råder dock inget tvång om att ett ombud måste tillsättas eller vara närvarande vid en rättsprocess.⁵⁴ Det finns heller inget krav på att ombudet ska vara advokat eller inneha en juristexamen. I de fall ett ombud tillsätts ska denna vara en lämplig person, d.v.s. domstolen gör en lämplighetsbedömning utifrån redbarhet, insikt och tidigare verksamhet.⁵⁵

Vidare är alla mål som kommer upp i domstol antingen dispositiva eller indispositiva. I dispositiva mål där förlikning är tillåten, har parterna ett stort inflytande över målet. I indispositiva mål som utgörs av familjerättsliga mål, är domstolen inte beroende av parternas yrkande och kan i sådana mål frångå parternas överenskommelse, för att istället tilldela vårdnaden den som bäst tillgodoser barnets bästa.⁵⁶

⁵⁰ SOU 1977:40, s. 426.

⁵¹ Mattsson T., *Barnet och rättsprocessen, Rättssäkerhet, integritetsskydd och autonomi i samband med beslut om tvångsvård*, 2002, s. 172f.

⁵² Dahlstrand L., 2004, s. 113.

⁵³ Prop. 1994/95:224 s. 14.

⁵⁴ Ekelöf P. O., *Rättegång andra häftet*, 1985, s. 80.

⁵⁵ RB 12 kap. 2 §.

⁵⁶ FB 6 kap. 5 §.

4 Familjerättsliga mål

4.1 Allmänt om familjerättsliga mål

Som huvudregel utgår familjerättsliga regler, rörande förhållandet mellan barn och vuxna, på det förhållandet att barnen bor hos båda sina föräldrar, att det lever i en så kallad kärnfamilj. Realiteten är dock annorlunda. Varje år är ca 50 000 barn med och bevittnar föräldrars separation och många av dem får vara med i tvistemål rörande vårdnad, boende och umgänge.⁵⁷ I detta avsnitt ges en beskrivning på hur en familjerättslig process startar, möjligheter att komma till tals i denna process och även rätten till representation i form av ett ombud. Avsnittet syftar till att skapa förutsättningar för att besvara min första frågeställning.

4.2 Familjerättsliga processen

En domstolsprocess kan enbart starta då vårdnadshavarna inte kommer överens i exempelvis frågor som rör vårdnaden, boendet och umgänge med barn.⁵⁸ Då vårdnadshavarna är överens om vårdnaden, och vill ändra vårdnaden, kan de anmäla om gemensam vårdnad, om barnets mor är ensam vårdnadshavare hos Skatteverket, om beslut om vårdnad inte tidigare meddelats. Vidare kan även vårdnadshavarna avtala om vårdnad, boende och umgänge.⁵⁹ Avtalet som skrivs ska vara skriftligt och godkänt av socialnämnden för att kunna vara giltigt. Socialnämnden godkänner avtalet i det fall, det vårdnadshavarna har bestämt utgör barnets bästa. Socialnämnden ska ta hänsyn till barnets bästa med beaktande av barnets ålder och mognad. När avtalet är godkänt kan det verkställas på samma sätt som en lagakraftvunnen dom.⁶⁰

Föräldrar som inte längre vill samarbeta och inte kan komma överens om vårdnadsrelaterade frågor, kan vända sig till domstol för att få saken avgjord. Såsom socialnämnden, ska domstolen besluta i vårdnadsfrågan efter vad som är bäst för barnet. Rätten kan efter vad som är bäst för barnet anförtro vårdnaden åt den ena eller båda föräldrarna. Rätten kan härvid besluta om gemensam vårdnad om inte båda vårdnadshavarna motsätter sig detta. Barnets bästa är avgörande för alla beslut som rör barnet. Vid bedömning av om vårdnaden ska vara gemensam eller enskild, tar rätten hänsyn till föräldrarnas förmåga att samarbeta i frågor som rör barnet. I mål om äktenskapsskillnad får rätten utan yrkande anförtro vårdnaden om barnet åt en av vårdnadshavarna, om det är uppenbart att gemensam vårdnad är oförenlig med barnets bästa.⁶¹

⁵⁷ Singer A., 2012, s. 114.

⁵⁸ <http://www.regeringen.se/content/1/c6/21/71/48/8fccfcc9.pdf>, 2014-03-15.

⁵⁹ FB 6 kap. 6 §.

⁶⁰ Singer A., 2012, s. 115.

⁶¹ FB 6 kap. 6 §.

4.2.1 Barnets rätt att komma till tals

Frågor om vårdnad, boende och umgänge är indispositiva, d.v.s. rätten har ansvaret för att frågorna blir tillbörligt utredda.⁶² Rätten kan förordna om utredning och socialnämnden ges tillfälle att lämna upplysningar som kan vara betydande för målet, innan frågorna avgörs. Om det inte är olämpligt ska den som verkställer en vårdnadsutredning försöka klarlägga barns inställning.⁶³ Det kan ta mer än två år att klargöra en process om vårdnad boende och umgänge. Under denna tid lever barn i osäkerhet och kan inte påverka situationen då barn oftast är helt ovetande om vad som kommer att hända. Därför ska den som utför utredningen försöka klargöra barnets bästa och redovisa den för rätten.⁶⁴ Barn kan även höras i rätten om det är uppenbart att barn inte tar skada av det, och om särskilda skäl talar för det.⁶⁵ Rätten kan i annat fall hindra att ett barn hörs personligen inför rätten.⁶⁶

När en process väl har startat har barn som huvudregel i mål som rör vårdnad, boende och umgänge begränsade rättigheter vad gäller bl.a. talerätt och processbehörighet. För närvarande har barn ingen talerätt och är inte heller processbehöriga. Det finns heller inga regler som ger barn rätt till information eller eget ombud i sådana mål.⁶⁷ Reglerna om talerätt för barn i mål om vårdnad, umgänge och boende bygger enligt förarbetena på uppfattningen att vårdnad är en rättighet och skyldighet för föräldrarna och det är därför normalt i dessa mål att föräldrar har talerätt.⁶⁸ Det har länge funnits diskussion om det borde införas talerätt och processbehörighet för barn i mål om vårdnad, umgänge och boende. Det har föreslagits bl.a. i två utredningar⁶⁹ att talerätt för barn borde införas.⁷⁰ Utredningen ansåg att barn och vårdnadshavare kan ha skilda intressen att bevaka i en skilsmässokonflikt. Därför ansågs att det strider mot barns intresse att låta denne företrädas av vårdnadshavare. Barns möjligheter att påverka ett avgörande om vårdnad och umgänge är också begränsade, då barn inte kan delta i rättegång såsom en självständig part, och inte heller överklaga ett beslut som enligt barn strider mot dess bästa.

Förslagen har inte realiserats, men frågan är ständigt återkommande i olika sammanhang. I Ds. 2011:37, konstaterades att det efter ett flertal lagändringar finns lagstiftning som möjliggör barnets rätt att uttrycka sina åsikter och få komma till tals i sådana frågor som rör barnets intressen.⁷¹ Diskussionen är fortfarande inte avslutad.

⁶² Jfr FB 6 kap. 19 § 1st.

⁶³ Eklund H., 2004, s. 78.

⁶⁴ FB 6 kap. 19 § 1 st.

⁶⁵ FB 6 kap 19 §.

⁶⁶ Eklund H., 2004, s. 78.

⁶⁷ Dahlstrand L., 2004, s. 119.

⁶⁸ Ds 2002:13 s. 38.

⁶⁹ SOU 1979:63 och 1987:7.

⁷⁰ Dahlstrand L., 2004, s. 119.

⁷¹ Ds. 2011:37 s. 50-51.

4.2.2 Juridiskt biträde och ombud

I mål som rör vårdnad och umgänge finns det inga regler som ger barn rätt till ett eget ombud.⁷² Det har dock föreslagits i departementspromemorian, Ds 2002:13 *Utövande av barns rättigheter i familjerättsliga processer* att ett särskilt biträde för barn ska kunna förordnas i särskilt konfliktfyllda mål om vårdnad, boende och umgänge. Förslaget grundas i artikel 5 b i Europakonventionen, som ger parterna möjlighet att, inför ett förfarande tillerkänna barn en egen företrädare. I utredningen ansågs att genom att förordna ett biträde kan det i vissa fall underlätta barns situation och stärka barnens rätt.⁷³ Enligt utredaren kan ett särskilt biträde endast förordnas om det finns synnerliga skäl, med synnerliga skäl menas sådana tvister som är särskilt konfliktfyllda, att det är uppenbart att det finns ett behov av ett sådant biträde för barn, samt att behovet inte kan tillgodoses på annat sätt. Det påpekas att det inte på ett entydigt sätt går att beskriva alla tvister som faller under ”särskilt konfliktfyllda tvister”. Det kan däremot vara frågan om situationer där det har funnits återkommande anmälningar till polis och/eller sociala myndigheter, eller en oförmåga hos föräldrarna att acceptera tingsrättens avgörande, men också i de fall samarbetsamtal visat sig vara resultatlösa, och där vårdnadshavarna är uppslukade av sin egen konflikt att det inte längre kan ta några beslut i enlighet med barnet bästa.⁷⁴

I förslaget diskuterades även de kriterier som krävs för att förordnas som ett offentligt biträde. Ombudet/biträdet som förordnas ska ha stor erfarenhet av vårdnadsmål, det kan vara en advokat, men också personer med stor erfarenhet av vårdnadsmål såsom vårdnadsutredare och familjerådgivare kan komma i fråga.⁷⁵ Ett ombud/biträde ska kunna förordnas oberoende av barnets ålder och mognad, även ett litet barn kan ha ett ombud. Ombudet ska tillvarata barnets intresse under processen och lämna den stöd och hjälp som barnet behöver. Hens arbete ska styras av vad som är bäst för barn d.v.s. utifrån barnets bästa. Vidare innefattar hens arbete också utav att ge barn information och se till att barns inställning klargörs och redovisas i rätten.⁷⁶ Förslaget har dock inte gått igenom, då vissa situationer talade emot att en bestämmelse om särskilt biträde för barn skulle införas. Ett av skälen var att flera personer kan bli inblandade i handläggningen, vilket kan medföra att ärendet kompliceras ytterligare. Dessutom skulle förslaget medföra betydande kostnader för staten. Vidare kan barn med eniga föräldrar inte anses vara betjänta av ett sådant ombud.

Frågan togs återigen upp i prop. 2011/12:53 där regeringen menar att ett biträde till barn skulle kunna ha till uppgift att hjälpa barn, bl.a. med att komma till tals. Förslaget om barnets möjligheter att få biträde skulle utredas ytterligare.⁷⁷ I oktober 2012 kom en motion med förslag om att barn ska få ett

⁷² Dahlstrand L., 2004, s. 119.

⁷³ Ds 2002:13 s. 89.

⁷⁴ Ds 2002:13 s. 90.

⁷⁵ Ds 2002:13 s. 107.

⁷⁶ Ds 2002:13 s. 106f.

⁷⁷ Prop. 2011/12:53 s. 22f.

eget ombud i form av en särskild företrädare i vårdnadstvister, detta för att öka rättssäkerheten för barn och stärka barns rätt att komma till tals.⁷⁸ Motionen har dock fått avslag i riksdagen. Trots förslaget, finns det i dagsläget alltså inget särskilt ombud för barn i mål om vårdnad, boende och umgänge.

4.3 Sammanfattning

En domstolsprocess som rör frågor om vårdnad, boende och umgänge kan enbart inledas då vårdnadshavarna inte kommer överens.⁷⁹ När en domstolsprocess har inletts är det rätten som har det yttersta ansvaret för att frågorna ska bli tillräckligt utredda. En process som rör vårdnad, umgänge och boende är indispositiv d.v.s. förlikning om saken är otillåten.⁸⁰ Barn har i mål som rör vårdnad, boende och umgänge begränsade rättigheter vad gäller bl.a. talerätt och processbehörighet. För närvarande har barn ingen talerätt och är inte heller processbehöriga. Det finns heller inga regler som ger barn rätt till information eller eget ombud i sådana mål.⁸¹ Det har föreslagits i en utredning att barn borde förordnas ett biträde. I utredningen ansågs att genom att förordna ett biträde, kan det i vissa fall underlätta barnets situation och stärka barnets rätt.⁸² Enligt utredaren kan ett särskilt biträde endast förordnas för tvister som är särskilt konfliktfyllda, att det är uppenbart att det finns ett behov av ett sådant biträde för barn, samt att behovet inte kan tillgodoses på annat sätt.⁸³ Förslaget har dock inte gått igenom.

⁷⁸ Mot. 2012/13: C248.

⁷⁹ <http://www.regeringen.se/content/1/c6/21/71/48/8fccfc9.pdf>, 2014-03-15.

⁸⁰ Jfr FB 6 kap. 19 § 1st.

⁸¹ Dahlstrand L., 2004, s. 119.

⁸² Ds 2002:13 s. 89.

⁸³ Ds 2002:13 s. 90.

5 LVU-mål

I vissa fall kan barn som har varit med om skilsmässa eller vårdnadstvister, fara illa på grund av de pressade förhållandena som pågår i hemmet. De kan således vara involverade i både tingsrätt och förvaltningsrätt. Ovan beskrivs barns rättsliga ställning när det gäller familjerättsliga mål, hädanefter beskrivs barns rättsliga ställning i LVU mål. Detta kapitel syftar till att ge en helhetsbild av LVU-processen, rätten att komma till tals och rätt till juridiskt representation. Avsnittet syftar till att skapa förutsättningar för att besvara min första frågeställning.

5.1 Allmänt om LVU-mål

Såsom påpekats i kapitel 2.1 tillfaller det huvudsakliga ansvaret för barn vårdnadshavarna. Samhället har, främst genom kommunernas socialnämnder ett övergripande ansvar, att verka för att barn växer upp i trygga förhållanden.⁸⁴ Socialen ska verka för att barn inte far illa. Definitionen av begreppet ”far illa” har inte blivit preciserat, då det inte har ansetts vara möjligt. Däremot har regeringen beskrivit vissa situationer när man anser att barn far illa. Situationer som beskrevs skulle ge en gemensam uppfattning, samt vara vägledande för de yrkesgrupper som arbetar med barn när de ska fastställas ifall ett ingripande är nödvändigt.⁸⁵ Enligt förarbetena anges olika situationer där barn riskerar att fara illa, det kan vara frågan om fysisk eller psykisk våld, sexuella övergrepp, kränkningar men också situationer när föräldrarna försummar att tillgodose barnets grundläggande behov.⁸⁶

5.2 LVU-processen

När barn utsätts eller riskerar att utsättas för något av det ovanstående måste kommunen ingripa för att skydda barnen. Det finns en skyldighet för socialnämnden att utan dröjsmål inleda en utredning. Utredningen kan inte inledas av vårdnadshavarna såsom i familjerättsliga mål. Barnets bästa måste även här vara utgångspunkten för socialnämndens utredning.⁸⁷

Skydd och hjälp som ges till den unge regleras i LVU-lagstiftningen, som är en skyddslagstiftning för barn som riskerar att fara illa eller som far illa. Grundförutsättningarna för att ett barn ska omhändertas enligt LVU är att det föreligger ett missförhållande. Missförhållandet skall medföra en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas. Vård med stöd av LVU kan bli aktuellt om det finns brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet som medför en påtaglig risk för den unges hälsa eller utveckling

⁸⁴ Singer A., 2012, s. 199.

⁸⁵ Prop. 2002/03:53 s. 47ff.

⁸⁶ Prop. 2002/03:53 s. 47ff.

⁸⁷ Singer A., 2012, s. 206.

skadas, s.k. miljöfall.⁸⁸ Vidare kan vård med stöd av LVU även bli aktuell om den unge utsätter sig själv för en påtaglig risk, genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller någon annat socialt nedbrytande beteende, s.k. beteendefall.⁸⁹

När en utredning inleds antingen genom att det föreligger ett beteendefall eller miljöfall, ska personer som är berörda av utredningen underrättas om detta. Har ett barn två vårdnadshavare ska båda underrättas. Om barnet är över 15 år ska hen underrättas personligen. Socialnämnden ansöker om vård för den unge. När utredningen är färdig, lämnas denna in tillsammans med en vårdplan till förvaltningsrätten.⁹⁰ LVU-förfarandet regleras enligt förvaltningsprocesslagen. Enligt 35§ LVU ska mål om vård enligt LVU vara muntliga med skriftliga kompletteringar. När ansökan inkommer har förvaltningsrätten två veckor på sig att ta upp ansökan till prövning, detta för att förhandlingen ska handläggas skyndsamt.⁹¹ Förvaltningsrätten består av en erfaren ledamot och tre nämndemän. Som i andra processer inleds förhandlingen genom att parterna redogör för sina yrkanden och grunder.⁹² Domstolen har enligt 8 § FPL i mål som rör tvångsingripande för barn och andra socialrättsliga mål en utredningsskyldighet. Syftet är att domstolen ska tillvarata den enskildes rättssäkerhet och utverka en korrekt dom.⁹³

5.2.1 Barns rätt att komma till tals

I LVU-mål är barn part och har talerätt. Barn i LVU-mål har getts större utrymme i processen än barn i familjerättsliga mål. Enligt 36 § LVU har barn rätt att komma till tals. Barn som är 15 år är, enligt paragrafen processbehöriga och har såldes rätt att själv föra sin talan i domstol. Detta innebär att de också måste höras i utredningen. Barn som är under 15 år är enligt 36 § andra stycket LVU inte processbehöriga, deras talan måste alltså föras av en ställföreträdare (mer om detta nedan).⁹⁴ Vad gäller möjligheten att komma till tals, bör barn under 15 år höras, om det kan antas vara till nytta för utredningen, och det kan antas att barn inte tar skada av att höras. Det är den som genomför utredningen som ska ta ställning till om det är lämpligt att höra ett barn under 15 år. Det som är avgörande för utredaren är barnets ålder och mognad. Om barnet förstår vad ärendet gäller, kan bedöma sin egen medverkan, och kan själv avgöra om det vill delta i samtal, anses barnet ha nått en sådan ålder och mognad som krävs för att höras. Om barnet inte nått en sådan ålder och mognad och inte själv kan ta ställning i hens ärende, är det som huvudregel vårdnadshavaren som avgör barnets deltagande.⁹⁵ Återigen är barnets bästa avgörande vid alla beslut enligt LVU. Barn ska även få relevant information och hens inställning ska så långt som det är möjligt

⁸⁸ LVU 2 §.

⁸⁹ LVU 3 §.

⁹⁰ Socialstyrelsen., *Barnets rätt och LVU*, 2009, s. 25.

⁹¹ LVU 33 §.

⁹² Socialstyrelsen., 2009, s. 25

⁹³ Mattsson T., 2002, s. 164.

⁹⁴ Jfr LVU 36 §, och SoL 11 kap. 10 §.

⁹⁵ Singer A., 2012, s. 209.

klarläggas. Barnets egen vilja ska tillmätas betydelse, rätten/socialtjänsten ska ta hänsyn till barnets vilja utifrån barnets ålder och mognad.⁹⁶

Om förvaltningsrätten avslår socialnämndens ansökan om vård, kan barnet överklaga beslutet om barnet har tillstyrkt vården. Socialnämndens beslut får överklagas enligt 41 § LVU. Skulle barnet vara under 15 år, sker detta med hjälp av ställföreträdaren. I andra fall kan barnet inte överklaga, då beslutet inte har gått emot, vilket är en förutsättning för klagorätten som finns reglerad i 33§ andra stycket FL.⁹⁷ Barn har däremot ingen initiativrätt i mål rörande beredande av vård med stöd av LVU. Således kan barn inte själva väcka talan om att bli ställd under vård, denna begränsning gäller även vårdnadshavaren. Det är enbart socialnämnden och i enstaka fall domstolen som har initiativrätten i mål rörande vård med stöd av LVU. Däremot har barn rätt att begära att redan inledd vård ska avslutas, detta kan även en vårdnadshavare göra. Skulle en sådan begäran lämnas utan bifall, kan beslutet överklagas till förvaltningsrätten.⁹⁸

5.2.2 Offentligt biträde eller ställföreträdare

Det föreligger en klar skillnad mellan rätten att förordnas ett offentligt biträde i familjerättsliga mål och rätten att förordnas ett offentligt biträde i LVU-mål. I familjerättsliga mål föreligger ingen lagstadgad rättighet för att offentligt ombud till skillnad från LVU-mål. Enligt 39 § första stycket LVU ska ett offentligt biträde för barn och dess vårdnadshavare förordnas, om det inte kan antas att behov av biträde saknas. I paragrafens andra stycke föreskrivs att om det inte finns motstridiga intressen mellan vårdnadshavaren och den unge kan de förordnas gemensamt biträde. Det kan exempelvis föreligga intressekonflikter då barnet är omhändertaget enligt 2 § LVU i de så kallade miljöfallen.⁹⁹ Det är socialnämnden som ska anmäla behov av biträde till förvaltningsrätten.¹⁰⁰ Men det är domstolen som bestämmer vem som ska förordnas för uppdraget som offentligt biträde.¹⁰¹ Staten betalar då för det offentliga bitrådets arbetskostnader.¹⁰²

Vanligen beviljas enligt praxis parterna olika biträden i mål och ärenden, rörande rättsliga beslut om omhändertaganden eller ansökningar om vård i miljöfallen. I dessa måltyper anses det nämligen föreligga motstridiga intressen mellan barnet och vårdnadshavarna.¹⁰³ Ungdomar i beteendefall har som huvudregel ett eget offentligt biträde.¹⁰⁴ Enligt 36 § andra stycket LVU är den som är förordnad som offentligt biträde för ett barn under 15 år, också barnets ställföreträdare i de mål som förordnandet avser. I de fall där barnets offentliga biträde, också är vårdnadshavarens offentliga biträde, måste en

⁹⁶ SoL 3 kap. 5§ 2st, jfr prop. 2002/03:53 s. 79ff och 105.

⁹⁷ Eklund H., 2004, s. 93.

⁹⁸ Mattsson T., 2002, s. 169f.

⁹⁹ Prop. 1979/80:1 del A om socialtjänsten, s. 630.

¹⁰⁰ Socialstyrelsen., 2009, s. 25.

¹⁰¹ LVU 39 § 3st.

¹⁰² Rättshjälpslagen 4 §.

¹⁰³ Prop. 1994/95:224 s. 45.

¹⁰⁴ Mattsson T., 2002, s. 182.

annan person utses till att vara barnets ställföreträdare. Enligt förarbetena skulle på ett sådant sätt inte rollkonflikter uppstå för det offentliga biträdet.¹⁰⁵

Syftet med att förordna ett offentligt biträde för barn är främst till att stärka rättssäkerheten. Det faller ganska naturligt att man vill tillvarata den enskildas intresse vid processer enligt LVU.¹⁰⁶ Det finns inte specificerat i lag vilka uppgifter det offentliga biträdet har, dock anges i förarbetena att den huvudsakliga uppgiften är att stärka barnets ställning genom att vara barnets språkrör, och att vid behov ta initiativ till utredningar för att återigen stärka barnets ställning.¹⁰⁷ Det offentliga biträdets funktion kan komma att skilja sig i processer som rör vård av unga enligt LVU, beroende på barnets behörighet. Om barnet som företräds är under 15 år, fyller det offentliga biträdet även funktionen som ställföreträdare för barnet.¹⁰⁸ Om barn är över 15 år, blir det offentliga biträdets uppgifter på samma sätt som övriga juridiska uppdrag, att ge klienten stöd och hjälp i sin talan. Det offentliga biträdet kan då agera utifrån barnets önsknings, vilket ibland kan innebära att ta fram material, att framföra synpunkter till klienten och att biträda barnets talan i rätten. Det offentliga biträdet ska även framföra barnets åsikter och tankar, även om dessa inte sammanfaller med det offentliga biträdets egen uppfattning. I viss mån kan det offentliga biträdet påverka barnet i viss riktning, detta är dock inget som föreskrivs i lag, och det offentliga biträdet kan inte handla åt barnets vägnar. För att detta ska vara möjligt ska barnet ha gett det offentliga biträdet uppdrag som ombud.¹⁰⁹

5.2.2.1 Ställföreträdare

Om barn inte är processbehöriga, d.v.s. barn under 15 år, blir det offentliga biträdet som ovan nämnts även barnets ställföreträdare. I praktiken kan det vara svårt att skilja mellan dessa två uppdrag. Skillnaden mellan att vara offentligt biträde för ett litet barn, och att företräda ett äldre barn, är främst att ett yngre barn inte har någon lagreglerad autonomi, och kan därför inte styra biträdets handlingar. En annan skillnad är att man ska ta hänsyn till barnets ålder och mognad, vilket innefattar att olika hjälp och stöd bör ges beroende av ålder och mognad.¹¹⁰ Ställföreträdaren har till uppgift att tillvarata barns intressen i målet. Genom att tilldelas en ställföreträdare får barn en självständig ställning gentemot vårdnadshavarna. Ställföreträdaren ska företräda barnet och agera åt barnets vägnar. Ibland kan dock en ställföreträdare hamna i svåra avvägningssituationer om ställföreträdaren är av annan åsikt än barnet. Denna svårighet har sin grund i att som offentligt biträde ska man biträda barnet, barnets åsikt väger då tyngst, medan som ställföreträdare ska man ta ställning till på vilket sätt som man bäst kan

¹⁰⁵ Prop. 1994/95:224 s. 46.

¹⁰⁶ Prop. 1972:132 s. 170f.

¹⁰⁷ Prop. 1994/95:224 s. 24.

¹⁰⁸ Mattsson T, 2002, s. 183.

¹⁰⁹ Ds 2002:13 s. 162.

¹¹⁰ Mattsson T., 2002, s. 183.

företråda barnet.¹¹¹ Om en sådan situation skulle uppkomma bör hen först beakta barnets önskemål, för att sedan hålla den uppfattning hen anser tjänar barnets bästa.¹¹²

5.3 Sammanfattning

Det är samhället främst genom kommunernas socialnämnder som har ett övergripande ansvar, att verka för att barn växer upp i trygga förhållanden.¹¹³ Socialen ska verka för att barn inte far illa.¹¹⁴ Det finns en skyldighet för socialnämnden att utan dröjsmål inleda en utredning om så sker. Utredningen kan inte inledas av föräldrarna såsom i familjerättsliga mål. När en utredning inleds ska utgångspunkten vara barnets bästa för socialnämndens utredning.¹¹⁵ I LVU-mål är barnet part, har talerätt och rätt att komma till tals. Barn som är 15 år är, processbehöriga och har således rätt att själva föra sin talan i domstol. Detta innebär att de också måste höras i utredningen. Barn som är under 15 år är inte processbehöriga, deras talan måste alltså föras av en ställföreträdare.¹¹⁶ Vidare har barn i LVU-mål en lagstadgad rättighet till ett offentligt biträde, något som barn i mål om vårdnad, umgänge och boende inte har rätt till. Ett offentligt biträde ska förordnas för barn och dess vårdnadshavare, om det inte kan antas att behov av biträde saknas. Syftet med att förordna ett offentligt biträde för barn är främst till att stärka rättssäkerheten. Det faller ganska naturligt att man vill tillvarata den enskildas intresse vid processer enligt LVU.¹¹⁷

¹¹¹ Prop. 1994/95:224 s. 46.

¹¹² Prop. 1994/95:224 s. 57.

¹¹³ Singer A., 2012, s. 199.

¹¹⁴ Prop. 2002/03:53 s. 47ff.

¹¹⁵ Singer A., 2012, s. 206.

¹¹⁶ Jfr LVU 36 §, och SoL 11 kap. 10 §.

¹¹⁷ Prop. 1972:132 s. 170f.

6 Asylmål

6.1 Allmänt om asylmål

När asylprocessen startar, från det att en asylsökande ansöker om uppehållstillstånd fram till dess att hen får ett uppehållstillstånd ska myndigheter och domstolar (om det har kommit upp till prövning), fatta beslut eller vidta åtgärder som rör barn vare sig de är ensamkommande eller i en familj. Beslutet kan leda till uppehållstillstånd men kan också innebära ett beslut om avvisning eller utvisning från landet. Liksom i de andra måltyperna som denna uppsats behandlar måste ett barnrättsperspektiv upprätthållas vid alla beslut som angår barn, det är därför viktigt att beslutsfattare, myndigheter, och de som företräder barnet har en god kunskap om asylsökande i övrigt men också kunskap och insikt om de särskilda rättigheter asylsökande barn har.¹¹⁸ Detta kapitel syftar till att ge en övergripande bild om asylprocessen, barnets rätt att komma till tals samt rättigheter till representation. Såsom i kapitel 4 och 5 syftar detta kapitel till att skapa förutsättningar för att besvara min första frågeställning.

6.2 Asylprocessen

Drygt 115 845 personer invandrade till Sverige år 2013, av dessa var det 54 259 personer som sökte asyl i Sverige.¹¹⁹ Migrationsverket är den förvaltningsmyndighet som har det övergripande ansvaret för alla asylsökande i Sverige. Migrationsverket behandlar frågor som rör asylsökande, återvändande, medborgarskap och återvandring. Vad gäller asylsökande ska migrationsverket ansvara för att vuxna som barn får de bistånd som de är berättigade till i form av logi och liknande.¹²⁰

Handläggningen av ett förvaltningsrättsligt ärende är enligt förvaltningslagen skriftlig med vissa muntliga inslag. Det finns dock särskilda regler i 13 kap 1§ UtIL som anger att i asylärenden får migrationsverket inte besluta om avvisning eller utvisning av en utlänning som ansökt om asyl, utan att personen i fråga får en muntlig handläggning hos migrationsverket. Denna regel är generell och gör ingen skillnad på vuxna och barn. Muntlig handläggning hos migrationsverket i asylärenden är således obligatoriska och måste göras innan personen ifråga får ett beslut om uppehållstillstånd, avvisning eller utvisning.¹²¹

¹¹⁸ Sandesjö H., 2013, s. 14.

¹¹⁹ <http://www.scb.se/sv/Hitta-statistik/Statistik-efteramne/Befolkning/Befolkningens-sammansattning/Befolkningsstatistik/25788/25795/Behallare-for-Press/371180/>, 2014-03-28.

¹²⁰ Sandesjö H., *Barnrättsperspektivet i asylprocessen*, 2013, s. 192.

¹²¹ Sandesjö H., 2013, s. 149.

Asylprocessen för barn skiljer sig från familjerättsliga mål och LVU-mål, en grundläggande förutsättning även här är att alla beslut som rör barn ska ha ett tydligt barnrättsperspektiv och att barnets bästa ska vara avgörande i varje beslut. Detta framgår av prop. 1988/89:86 där det framkommer att ”*bland de asylsökande har barnen en särskild utsatt position. Många av dem har utsatts för svåra påfrestningar till följd av osäkra förhållanden i hemlandet i allmänhet eller på grund av våld som har riktats mot dem själva eller deras anhöriga. Ett snabbt uppbrott från den invanda livsmiljön och resan till ett främmande land under omständigheter som ofta är svåra för barn att förstå kan ytterligare drabba barnen hårt. Barnen måste därför i asylärenden uppmärksammas som individer som kan ha egna individuella skäl för uppehållstillstånd och inte som bihang till föräldrarna.*”¹²²

Det har senare framkommit genom regeringen att utgångspunkten i den svenska asylprocessen är att barn ska få sin ansökan prövad i en process, där särskild hänsyn ska tas till barnets behov och barnet ska ha rätt att få sin röst hörd. Detta utrymme har inte getts barn i familjerättsliga mål.¹²³

6.2.1 Barnets rätt att komma till tals

I utlänningslagen (UtlL) finns det förutom de allmänna reglerna om uppehållstillstånd, två paragrafer som specifik rör barn. Dels en allmän regel i 1 kap 10§ UtlL om att barns hälsa, utveckling och barnens bästa i övrigt ska beaktas i asylprocessen, och dels i 1 kap 11§ UtlL som anger att barn ska höras om det inte är olämpligt. Paragrafen som reglerar att barn ska höras har sin grund i barnkonventionen. Det är upp till myndigheterna att besluta ifall barn ska höras tillsammans med en vårdnadshavare eller om de finner det lämpligt att barn hörs själva.¹²⁴ När barn ansöker om uppehållstillstånd¹²⁵ görs en utredning för att bedöma barnens skyddsbehov. Staten ska tillförsäkra att barn som är i stånd att bilda egna åsikter, fritt kan uttrycka dessa i alla frågor som rör deras angelägenheter. Barns åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till deras ålder och mognad.¹²⁶ Enligt artikel 12 i barnkonventionen ska barnet beredas möjlighet att höras hos myndigheter och olika typer av domstolsärenden. Detta gäller bl.a. utredningsförfaranden under asylprocessen. Barn kan även höras under asylnämndens gång, i beslut som rör barnens vistelse i landet. Det finns dock inga krav på att barn ska höras direkt under en myndighet, utan staten får själv bestämma under vilka former ett barn ska höras.¹²⁷ Barn ska ses som personer med rätt att själva uttrycka sina åsikter och det finns ingen specifik åldersgräns för när detta är möjligt, utan barn ska bedömas utifrån bl.a. mognad. Det måste göras en individuell bedömning i varje enskilt ärende, för att bedöma barns förmåga

¹²² Prop. 1988/89:86 s. 80f.

¹²³ Prop. 2009/10:31 s. 103f.

¹²⁴ Lundberg A., *Principen om barnets bästa i asylprocessen*, 2009 s. 47.

¹²⁵ Tillstånd att vistas i Sverige under viss tid eller utan begränsning.

¹²⁶ Artikel 12 barnkonventionen.

¹²⁷ Prop. 2004/05:170 s.145.

att förstå det hen ska uttrycka sin åsikt om, då begreppet mognad inte finns definierat i konventionen.¹²⁸

Det är flera röster som poängterar vikten av att barns åsikter och önskemål ska beaktas, bl.a. har barnrättskommittén framhållit att barn måste ges möjlighet att lämna uppgifter om anledningen till asylsökande. UNHCR har uttryckt vikten av att barn får uttrycka sin åsikt och kunna medverka i asylprocessen på ett meningsfullt sätt. UNHCR betonar vidare att personer som kommer i kontakt med asylsökande barn såsom handläggare och beslutsfattare, ska ha nödvändig utbildning och kunskap för att kunna utvärdera ett barns berättelse.¹²⁹ Även regeringen framhåller att det är av stor vikt att ansvariga aktörer, har den kunskap om hur barnets rättigheter ska förverkligas i den egna verksamheten. Det måste finnas en utarbetad kunskap för hur barns åsikter på bästa sätt kan inhämtas, utifrån deras ålder och mognad. Regeringen understryker vidare, att det är viktigt att miljön ska kännas tryggt för barn, och att man ska anpassa metoder och arbetssättet utifrån barns förutsättningar. Detta innebär att barns åsikter inte enbart begränsas till tal utan kan även inhämtas genom olika uttrycksmedel. Det ska framgå i alla beslut som rör barn hur barnets åsikter har inhämtats och beaktats.¹³⁰

Såsom i LVU-mål har barn i asylmål rätt att komma till tals. Däremot saknar de processbehörighet och kan således inte själv ansöka om uppehållstillstånd. I MIG 2009:171 ansökte tre barn om uppehållstillstånd p.g.a. anknytning till systemen i Sverige. Migrationsöverdomstolen ansåg att systemen inte lyckats visa att hon är ställföreträdare för barnen eller att hon fått fullmakt från vårdnadshavarna att företräda barnen, då pappan var död och mamman var försvunnen i kriget. Barnen var därmed inte processbehöriga och kunde därför inte ansöka själva om uppehållstillstånd. I praktiken löses detta genom att handläggningen för ett uppehållstillstånd för barn inte påbörjas förrän behörighetsfrågan löses. Tanken är att ställföreträdare för barnet kan lokaliseras och på det sätt söka åt barnets vägnar.¹³¹ I och med detta förfarande kan barn som ansöker om uppehållstillstånd befinna sig i dubbelt underläge, då de saknar rättshandlingsförmåga, men också befinner sig i en situation som präglas av oro, väntan och laddade möten.¹³²

6.2.2 Offentligt biträde och ombud

Den asylsökande har i vanliga fall rätt till ett offentligt biträde som företräder hens rätt i asylärendet. Den typen av juridisk bistånd betalas av staten och är således kostnadsfri för den asylsökande. Staten betalar det offentliga bitrådets arbete som kan inkludera resor, utlägg och tidspellan.¹³³ Det offentliga biträdet kan vara en advokat, en biträdande jurist på en advokatbyrå eller

¹²⁸ SOU 1997:116 s. 174.

¹²⁹ Sandesjö H., 2013, s. 147f.

¹³⁰ Prop. 2009/10:232 s. 13.

¹³¹ Prop. 2004/05:136 s. 44.

¹³² Lundberg Anna., *Mänskliga rättigheter-juridiskt perspektiv*, 2010, s. 129.

¹³³ Lagen om offentligt biträde 4 §.

annan person som anses lämplig för uppdraget. Den asylsökande kan själv föreslå ett offentligt biträde, denna kan förordnas om det inte finns särskilda skäl som talar mot detta.¹³⁴ Normalt förordnas en advokat eller en biträdande jurist, då de anses vara lämpliga för uppdraget, med tanke på deras juridiska bakgrund. Även personer med juristexamen som själva driver en juristbyrå, eller arbetar på en sådan byrå anses normal lämpliga för uppdraget som offentligt biträde. Migrationsverket kräver inledningsvis en meritförteckning eller liknande för att fastställa personens lämplighet. Det är personen som vill bli förordnad som har bevisbördan för att hen uppfyller lämplighetskraven. Migrationsverket ska då göra en noggrann prövning av biträdets kvalifikationer.¹³⁵

En person som inte innehar en juristexamen, kan anses lämplig om personen i fråga har stora kunskaper i ett visst område, och kan genom hens kunskaper medverka till en mer effektiv och bättre utredning än vad som annars skulle ha varit fallet. Personen ska ha grundläggande och tillräckliga kunskaper i utlänningslagen för att kunna tillvarata asylsökandes intressen. Den som förordnas bör förutom kunskap om både nationella och internationella regelverk ha goda kunskaper om förvaltningsprocessen men också ha tillräcklig processvana.¹³⁶ Allmänt sett bör den som förordnas i utlänningsärenden även ha god kommunikationsförmåga och förmågan att sätta sig in i sökandens situation. Detta gäller inte minst de offentliga biträden som ska företräda barn. Här är det viktigt att personen har barnkompetens, d.v.s. en förmåga att prata med barn och klarlägga deras asylskäl.¹³⁷

6.2.3 Ställföreträdare och god man för ensamkommande barn

Det finns två särskilda bestämmelser i utlänningslagen som handlar om offentligt biträde för ensamkommande barn. Enligt 18 kap 3§ UtlL är den som är förordnad som ett offentligt biträde för ensamkommande barn som saknar vårdnadshavare i landet, blir automatiskt dess ställföreträdare i det mål eller ärende som förordnandet avser. Om det finns en god man gäller inte denna bestämmelse enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn. Den andra bestämmelsen regleras i 18 kap 4§ UtlL och anger att den som är förordnad som god man för barnet, ska ansöka om uppehållstillstånd för denna. Om en sådan god man inte är förordnad ska det offentliga biträdet ansöka om uppehållstillstånd för barnet. Ett barn som kommer till Sverige ensamt, är i de flesta fall i behov av ett uppehållstillstånd i Sverige. I vissa situationer kan ett förordnande av ett offentligt biträde framstå som uppenbart obehövligt. Det kan vara frågan om att det framkommer att barnet kommer enbart att vistas i Sverige i ett par dagar, och kommer inom kort att resa till ett annat land för att där ansöka om asyl.¹³⁸

¹³⁴ Rättshjälpslagen 26 §.

¹³⁵ Prop. 1996/97:9 s. 156 och 216.

¹³⁶ SOU 2008:65 s. 109ff.

¹³⁷ Sandesjö H., 2013, s. 131.

¹³⁸ Prop. 2004/05:136 s. 58.

Ett ensamkommande barn har i de normala fallen både god man och ett offentligt biträde. Skillnaden mellan ett offentligt biträde och god man är främst att, den gode mannen är barnets ställföreträdare och tar hand om barnets personliga angelägenheter, genom att bl.a. att ansöka om uppehållstillstånd för barnet. Det offentliga biträdet har däremot att tillvarata barnets intresse i utlänningsärendet. Den gode mannen kan lämna in en fullmakt för att tillsammans med det offentliga ombudet blir barnets ombud. Den gode mannen kan då överklaga beslut för barnets räkning. För att tillvarata barnets intressen och rättigheter bör det offentliga biträdet och den gode mannen samarbeta i frågor som rör barnet.¹³⁹

6.3 Sammanfattning

Asylmål är ett förvaltningsrättsligt ärende, huvudregeln är att förvaltningsrättsliga ärenden ska handläggas skriftligt med vissa muntliga inslag. Det finns dock regler som specifikt anger att migrationsverket inte får besluta om avvisning eller utvisning av en utlänning som ansökt om asyl, utan att personen i fråga får en muntlig handläggning hos migrationsverket.¹⁴⁰ Såsom i LVU-mål ska ett barn höras i processen. Det är upp till myndigheterna att besluta ifall barnet ska höras tillsammans med en förälder eller om de finner det lämpligt att barnet hörs själv.¹⁴¹ Staten ska tillförsäkra att barn som är i stånd att bilda egna åsikter, fritt kan uttrycka dessa i alla frågor som rör deras angelägenheter. Barns åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till deras ålder och mognad.¹⁴²

Såsom i familjerättsliga mål saknar barn i asylmål processbehörighet och kan således inte själva ansöka om uppehållstillstånd.¹⁴³ Däremot har barnet rätt till ett offentligt biträde som företräder hens rätt i asylärendet. Om barnet saknar vårdnadshavare i landet blir det offentliga biträdet automatiskt barnets ställföreträdare i det mål eller ärende som förordnandet avser. Om det finns en god man gäller inte denna bestämmelse.¹⁴⁴

¹³⁹ Sandesjö H., 2013, s. 138.

¹⁴⁰ Sandesjö H., 2013, s. 149.

¹⁴¹ Lundberg A., *Principen om barnets bästa i asylprocessen*, 2009 s. 47.

¹⁴² Artikel 12 barnkonventionen.

¹⁴³ Prop. 2004/05:136 s. 44.

¹⁴⁴ Prop. 2004/05:136 s.58.

7 Olika typer av samverkansformer för att stärka barnets rättsliga ställning

Ovan gjordes en framställning av barns rättsliga ställning i familjerättsliga mål, LVU-mål och asylmål. Hädanefter undersöks möjligheten för att samverka alla dessa processer under ett och samma tak. Inledningsvis kommer australiensisk rätt att undersökas, för att erhålla kunskap om hur man bedriver familjedomstolar.

Vidare undersöks samverkansformer i Sverige. I LVU-mål men också i asylmål är det socialnämnden respektive migrationsverket som har det övergripande ansvaret, och samhällsskyddet ligger i första hand på dessa myndigheter. Det är först senare som vissa fall övergår till domstolen. Därför kommer jag att undersöka vilka samverkansformer som finns på myndighetsnivå men också på domstolsnivå. Kapitlet syftar till att svara på min fjärde frågeställning.

7.1 Familjedomstolar i Australien

Australien har för mer 30 år sedan valt att samverka familjerättsliga mål under ett och samma tak. Det har varit en önskan att införa ett enhetligt rättssystem för hela landet, med domare som har särskild kompetens i området, och viljan av att specifikt jobba med familjerättsliga mål. Nedan följer en framställning av familjedomstolar i Australien, där fokus ligger på hur de kom till, hur de bedrivs och vilken rättslig ställning barn har i intagit i familjedomstolar.

7.1.1 Federal Circuit Court

I Australien finns en speciell familjedomstol som heter Family Court of Australia, som handlägger familjeärenden. Denna är liksom Federal Circuit Court of Australia (tidigare The Federal Magistrates Court) en federal domstol.¹⁴⁵ Skillnaden mellan dessa två domstolar är att Federal Circuit Court of Australia har vissa begränsningar vad gäller kompetensen i familjemål. Dessa domstolar som är delstatsdomstolar har givits federal kompetens i mindre familjerättsliga mål, med främst ekonomisk anknytning. Dock kan mål som rör barn också prövas av dessa domstolar, men bara om parterna är överens om att använda dessa domstolar som forum. I vissa fall kan domstolen avkunna intermistiska beslut, trots att saken är anhängiggjord vid Family Court of Australia.¹⁴⁶ Anledningen till varför man vänder sig till Federal Circuit of Australia är för att domstolen behandlar enklare ärenden.

¹⁴⁵ Dicky A., *Family law*, 2007, s. 69.

¹⁴⁶ Ryrstedt E., artikel med hänvisning till, 64 Harrison, Margaret, Australia's Family Law Act: The First Twenty Years, *International Journal of Law, Policy and the Family* 16, (2002), 1-21, s. 9.

Domstolen inrättades för att ge ett enkelt och lättillgängligt alternativ till tvister i Federal Court of Australia (federal domstol) och Family Court of Australia, (familjedomstol) och för att lindra arbetsbördan för dessa domstolar. Tanken är att ärenden som handläggs i Federal Court of Australia ska handläggas på kort tid. Målet är att slutföra ärenden snabbt och effektivt. Under 2007-08 var 95,8 procent av familjefrågorna som lämnades in slutförda inom 12 månader.¹⁴⁷

7.1.2 Family Court of Australia

Family Court of Australia är en *Superior Court of Record*.¹⁴⁸ Domstolen fastställdes av parlamentet 1975 i enlighet med kapitel 3 i konstitutionen. Den inledde sin verksamhet den 5 januari 1976 och består av en överdomare, en ställföreträdare, en ställföreträdande överdomare och andra domare.¹⁴⁹ Det finns ca 50 noga utvalda domare som jobbar inom familjedomstolen. Det kan vara emotionellt att handlägga ett familjemål, därför krävs det enligt lag speciella egenskaper för att tillsättas som domare i familjedomstolen. Ingen får lov att tillsättas som domare om hen inte är lämplig för uppdraget. Personen ska vara *”by reason of training, experience and personality, the person is a suitable person to deal with matters of family law.”*¹⁵⁰

Skälen till inrättandet av en omfattande familjedomstol i Australien kom från en mängd olika källor. Det fanns en tydlig önskan att ha ett enhetligt rättsligt system för administration av familjerätten i hela Australien, till skillnad från ett system som verkar i varje enskild delstat. En annan önskan var utan tvekan den politiska önskan hos en del människor att arbeta för lagharmonisering och ett enhetligt rättssystem i hela Australien. Det fanns ytterligare tre skäl till varför en familjedomstol ansågs vara önskvärt. Den första var önskan av att förvaltningen av familjerätten skulle ske av specialiserade domare. Den andra var att förvaltningen av ett känslomässigt laddad rättsområde, skulle ske i en mindre allvarlig, eller åtminstone en mindre formell inställning, än var det vanligen var i de flesta statistiska domstolar. Och den tredje var att tillhandahålla sidotjänster såsom rådgivnings faciliteter anpassade för familjeproblem.¹⁵¹

Frågor som kan prövas i familjedomstolen i samband med skilsmässa är främst frågor om vårdnad, barn och umgänge. När ett förhållande som rör barn är uppe i prövning kan rätten stödja sig på en utredning för att bl.a. få kännedom om barnets vilja.¹⁵² Australien är ett land som ger ett stort utrymme för barnet att komma till tals. Domstolen ska beakta barnets ålder och mognad, men också på vilken grund och varaktighet barnets uppfattning har. Det spelar ingen roll hur ungt ett barn är eller om barnet är omoget, barnets

¹⁴⁷ <http://www.federalcircuitcourt.gov.au/html/introduction.html>, 2014-04-06.

¹⁴⁸ Family law act, 1975, 21(2).

¹⁴⁹ <http://www.familycourt.gov.au/wps/wcm/connect/FCOA/home/about/FCoA/>, 2012-03-06.

¹⁵⁰ Family law act, 1975, 22(2).

¹⁵¹ Dickey A., 2007, s. 67.

¹⁵² Family law act, 1975, 62 G.

uppfattning ska inte diskvalificeras, utan domstolen ska ändå ta hänsyn till barnets uppfattning, och tillmäta den lämplig vikt i förhållande till omständigheterna. Däremot är rätten inte bunden av barnets uppfattning, men ett avsteg från denna ska motiveras i domskälen.¹⁵³

Det finns olika sätt att fastställa barnets vilja och uppfattning på.¹⁵⁴ Domstolen kan, vilket också är den mest förekommande metoden, använda sig av en rapport.¹⁵⁵ Denna rapport lämnas till domstolen av en familjerådgivare, som har redogjort för de omständigheter som är viktiga för rättegången. Familjerådgivaren lämnar även sina synpunkter samt rekommendationer för vad hen anser är barnets bästa i fallet.¹⁵⁶ Domstolen kan även inhämta information om barnets önskemål på ett sätt som de anser vara lämpligt. Domstolen kan bl.a. samtala med barnet via domaren i sitt tjänsterum, för att utreda barnets uppfattning. Barnet kan även vittna för att redogöra för sin uppfattning. Domstolen kan även intervjua barnet i närvaro av parterna och deras ombud.¹⁵⁷

Vidare kan barnets uppfattning komma till domstolens kännedom genom barnets ombud, d.v.s. då barnets företräds av en jurist.¹⁵⁸ Det finns ingen rättighet för barn att företrädas av jurister, utan det sker enbart i komplicerade mål. Ombudet ska handla enligt vad hen själv anser vara barnets bästa. Ombudet ska vidare vara opartisk och försäkra att barnets uppfattning och vilja kommer fram i domstolen. Ombudet ska se till att lyfta fram de omständigheterna som är av vikt så att barnets bästa kommer till domstolens kännedom. Slutligen ska ombudet underlätta förhandlingen genom att arbeta mot att en överenskommelse ska ske om det är till barnets bästa.¹⁵⁹

7.2 Familjedomstolar i Sverige?

7.2.1 Problem med familjedomstolar

Det finns ingen typ av samverkan på domstolsnivå i Sverige, såsom i Australien. I Prop. 1997/98:7 behandlades frågan om familjedomstolar eller familjenämnder med speciell sammansättning och kompetens borde införas i Sverige. Det var enbart två remissinsatser som var positiva till förslaget, pappagruppen och ROKS. Pappagruppen ansåg att särskilda familjerättsenheter borde införas, där större vikt låg på utbildning och erfarenhet. Det poängterades att domstolens ledamöter måste utbildas i moderna föräldraskap.¹⁶⁰ Regeringen tyckte dock att en sådan ordning passar dåligt in i den svenska domstolsorganisationen och rättsordningen. Man ansåg att det är viktigt att behålla de allmänna domstolarnas breda sakkunskap.

¹⁵³ Dickey A., 2007, s. 319f.

¹⁵⁴ Dickey A., 2007, s. 321 och Family law act, 1975, 60 CD (2) (a-c), 62 G (2) och 68 (L).

¹⁵⁵ Monahan G och Young L., *Family law in Australia*, 2006, s. 235.

¹⁵⁶ Dickey A., 2007, s. 321, och Family law act, 1975, 60 CD (2) (a-c), 62 G (2) och 68 (L).

¹⁵⁷ Dickey A., 2007, s. 322.

¹⁵⁸ Dickey A., 2007, s. 321 och Family law act, 1975, 60 CD (2) (a-c) och 68 (L).

¹⁵⁹ Family law act, 1975, 68 LA (2) (a-b) och (5) (a-e).

¹⁶⁰ Socialdepartementet., *Pappagruppens slutrapport*, 1995, s. 113.

Enligt regeringen ska domarna ha överblick över det hela juridiska fältet och ett införande av en familjedomstol kan hämma denna typ av allmänna sakkunskap som ska finnas hos domarna. Det har enligt regeringen inte framkommit andra omständigheter som gör att en annan bedömning ska göras beträffande familjedomstolar. Regeringen betonar vidare att den som handlägger ett mål om vårdnad, boende och umgänge ska ha erforderlig kompetens och erfarenhet. Detta uppnås enligt regeringen redan genom det nuvarande systemet, där domstolsverket anordnar varje år seminarier om vårdnadsfall, som vänder sig till domare vid allmän domstol och vid allmän förvaltningsdomstol, men också till advokater med erfarenhet av vårdnadsfall. Regeringen förutsätter att sådana seminarier i fortsättningsvis också kommer att fortsätta.¹⁶¹

7.2.2 Möjligheter med familjedomstolar

Trots att förslaget om familjedomstolar lades ner finns det fortfarande röster som betonar vikten av att införa familjedomstolar. Kritiken ligger i att det i domstol inte finns särskild kompetens att tolka barns utsagor i den kontext som det är angivet. Enligt Eva Ryrstedt får domstolarna förlita sig i de flesta fallen på utredningar som har gjorts om barnet, de personer som utfört dessa utredningar har inte alltid de specialkompetens som behövs för att tolka ett barns utsaga. Hon framför i sin artikel, *Twistlösning mellan separerade föräldrar – för barnets bästa*, att ”*Detta förhållande synes mig alarmerande i det att dessa olika personalkategorier då måste falla tillbaka på sin egen, privata och professionella, erfarenhet. Sådan erfarenhet kan naturligtvis många gånger vara av godo, men den måste då ha analyserats för att inte istället innebära en risk att de olika bedömningarna kan påverkas av irrelevanta känslor och överföringar*”. Hon menar vidare att en specialdomstol i form av familjedomstol eller liknande kan ge tillgång till specialkompetens.¹⁶²

Det har framkommit i en motion år 2007, att vårdnadstvister brukar ta lång tid, från det att en process har startat tills den avslutats. I motionen anges att socialtjänsten och andra myndighets utredningar hinner bli inaktuella innan ett beslut har tagits, då ett ärende kan ta upp till två år innan de kommer upp till beslut i tingsrätten. Det har därför föreslagits att familjedomstolar borde införas för att förbättra handläggningstiden. Förslaget anger att alla utredningar borde ligga hos BUP, eftersom det då tillförs resurser till speciella avdelningar som enbart handlägger dessa ärenden. Fördelen med ett sådant system är att utredningarna får ökad kvalitet, gå fortare, vara billigare och kan bli mer opartiska. Eftersom det oftast är samma person som för samarbetsamtal med föräldrarna för att sedan fortsätta med utredningen som ska ligga till grund för beslutet, kan det inte bortses från att personen kan ha bildat sin egen uppfattning och att utredningen då inte blir objektiv. Det är främst behovet av experter som framförs av motionen, det finns en chans att man med familjedomstolar förkortar handläggningstiden och i sin tur kan man

¹⁶¹ Prop. 1997/98:7 s. 92 f.

¹⁶² Ryrstedt E., SvJT 2007, s. 398.

minska lidandet för barnen som kan uppstå i samband med en process.¹⁶³ Motionen har dock avslagits.

7.3 Barnahus

Såsom konstaterades ovan (se avsnitt 7.2) finns det ingen samverkansform på domstolsnivå i Sverige. Däremot finns det en typ av samverkansform på myndighetsnivå, som benämns barnahuset. Barnhuset är en samverkan mellan socialtjänst, polis, åklagare, ungdomspsykiatri m.m. för barn som utsätts för brott. Idén om barnhuset har sitt ursprung från Island, där det första barnhuset öppnades år 1998. Barn som misstänkts ha blivit utsatta för någon form av sexuellt övergrepp kan få medicinsk, psykologisk och juridisk hjälp under ett och samma tak. Tanken med detta system var att minska påfrestningarna som kan uppstå för barn, genom att samla resurser och försöka skapa en tryggare miljö för barn, samt uppnå ett samarbete mellan socialtjänst, sjukvård, polis och åklagare.¹⁶⁴ Genom att samla resurser under ett och samma tak, etableras ett formaliserat samarbete mellan olika vetenskaper och yrkesgrupper, vilket i sin tur leder till att varje myndighets roll och ansvar tydliggörs i utredningen. Grundtanken är att barnen som utsätts för brott inte ska behöva utstå ytterligare traumatisering genom att behöva slussas mellan olika myndigheter.¹⁶⁵

Den svenska varianten av barnhuset är också en samverkan mellan socialtjänst, polis, åklagare, barn- och ungdomspsykiatri. Det är framförallt ett samarbete i det inledande skedet av förundersökning och den sociala undersökningen. Som regel har socialtjänsten en samordnande roll, och det är oftast en eller fler socionomer som alltid finns på plats i lokalen. På ett av barnhuset i Sverige har barnen kontinuerlig tillgång till barnpsykiatrisk kompetens, det finns även poliser på plats i den fasta bemanningen. När det är brådskande fall, kan olika yrkesgrupper via telefon konsultera varandra och på det sätt planera och fördela uppgifterna. Det finns rum för läkarundersökning och samtal. Förhör med barnet spelas in och kan följas i ett angränsande rum via video. Tanken är att rättsläkare och barnläkare, ska samarbeta vid läkarundersökningen som begärs av polis och åklagare. Det är socialtjänsten eller BUP som svarar för krisstöd till barnet. Hur mycket krisstöd, behandling, samt i vilken utsträckning föräldrarna har tillgång till detta, varierar beroende på vilken ort som är ansvarig.¹⁶⁶

7.3.1 Möjligheterna med barnhuset

Idén med samverkan har framhållits från flera håll, tanken var ett gemensamt arbete för barnets bästa. Oftast bedrivs utredningar parallellt när ett barn misstänks vara utsatt för brott. Då de flesta av dessa ärenden är svårutredda,

¹⁶³ Motion 2007/08: Ju436.

¹⁶⁴ Ds 2004:56 s. 67.

¹⁶⁵ Ds 2004:56 s. 67.

¹⁶⁶ Socialstyrelsen., *Barnhus- försöksverksamhet med samverkan under gemensamt tak vid misstanke om brott mot barn - slutrapport*, 2008, s. 35f

krävs särskild kunskap och erfarenhet av de inblandade. När ett brott har skett mot barn, kan de som blir berörda av ärendet vara myndigheter eller andra huvudmän, d.v.s. de skiljer sig i grundläggande avseenden som organisation, arbetssätt och vilka kompetensområden de har. De har också helt olika roller.¹⁶⁷

I början ansågs en samverkan vara svår att genomföra i praktiken, då det var flera aktörer som skulle vara inblandade. Men man ansåg också att just därför fanns ett behov av samverkan i detta område. En samverkan skulle innebära inte bara vinster ur samhällsperspektiv, men också en vinst för barn som annars tvingas slussas mellan olika myndigheter och personal. Det förekommer att barn får berätta om obehagliga berättelser för ett stort antal människor, men också vid olika ställen och tillfällen. Ibland kan barn traumatiseras ytterligare av detta. Det ansågs finnas möjlighet att barn att våga berätta vad de har blivit utsatta för om de får den stöd och behandling som de behöver, och känner trygghet till de människorna och den miljön de befinner sig i. I sin tur ansåg man att detta bidrar till högre kvalitet i brottsutredningarna, även underlaget förbättras för åtalsbeslutet och i förlängningen ökad lagföring. Vidare ansågs att en sådan samverkan skulle betyda att de totala resurserna kan användas så effektivt som möjligt, eftersom de olika yrkesgrupperna kan komplettera varandra, och risken för dubbelarbete och motsättningar minskar. Enligt utredningen ansågs att regeringen borde ge Riks-åklagaren, Rikspolisstyrelsen, Rättsmedicinalverket och Socialstyrelsen i uppdrag att medverka till att en eller flera försöksverksamheter med nära samverkan under ett gemensamt tak kan etableras. Detta i syfte för att förbättra och effektivisera utredningar kring barn som misstänks vara utsatta för allvarliga brott. Idag bedrivs barnahus runt om i landet.¹⁶⁸ I en senare utredning som gjorde om barnahusen konstaterades att ett fungerande barnahuseverksamhet är bättre än ordinära barnutredningsformer hos polisen. Enligt utredningen är det bättre för barnen att det samlade samhällsstödet finns under ett och samma tak, så att barn inte ska behöva slussas mellan olika institutioner. Tryggheten hos barn och därmed också tilliten till de vuxna ökar när alla utredningsåtgärder sker i samma barnvänliga lokal. Det samarbete som sker mellan myndigheter ger en bredare kunskapsbas för utredningarna och en möjlighet att ur olika aspekter tackla barns problematik. Dessutom skapar samarbetet möjligheter till en bredare och djupare grund för utredningsarbetet, både teoretiskt och praktiskt. För att barnahusen ska fortsätta att fungera krävs att alla inblandade har en samsyn när det gäller metodik och inriktning samt en förmåga att samarbeta.¹⁶⁹

7.3.2 Problem med barnahusen

Det har gjorts två utredningar avseende barnahusen i Sverige. I den första utvärderingen som gjordes visades centrala skillnader mellan barnahusen. Det skiljde sig exempelvis på målgruppen, bemanningen på barnahusen, men

¹⁶⁷ Ds 2004:56 s. 68f.

¹⁶⁸ DS 2004:56 s. 68f.

¹⁶⁹ Kaldal A, Diesen C, Beije J och Diesen E, *Barnahusutredningen*, 2010, s. 148.

också utbudet av den behandling och stöd som ges. En förklaring har varit att vissa barnahus tidigare var etablerade i form av kvinnojourer och liknande, andra var helt nya. Kritiken låg i att barnhusen inte riktigt klarade av att fullt ut organisera verksamheter så att alla myndigheter kunde verka under samma tak. Utvärderingen visade att flera förundersökningar hade inletts, flera hade tilldelats målsägandebiträde och särskilt företrädare, flera medicinska undersökningar och fler barn hade förhörts. Däremot hade varken genomströmningstiderna kortats eller lagföringen ökat. Genomströmningstiderna hade i vissa orter förkortats och i andra förlängts. Trots de skillnader som förekommer mellan orterna, anses det i utvärderingen att barnhusen är på väg mot en bättre utveckling. Det behövs tid för att utveckla målsättningar, samarbetsformer, metoder och dessutom för att lösa praktiska problem med lokaler och utrustning. Vidare har barnhusen ett ganska begränsat uppdrag och innefattar bara den brottsrelaterade delen av barnets tillvaro, inte de andra delarna.¹⁷⁰ I den senare utredningen påpekas att det inte längre föreligger stora lokala skillnader såsom den tidigare utredningen visade. Barnhusen lider dock av samma brister som i ordinarie polis- och åklagarverksamhet. Det handlar främst om kompetens och resurser, men också om organisation och engagemang.¹⁷¹

7.4 Sammanfattning

Ett land där familjedomstol har etablerats för mer än 30 år sedan är Australien. I Australien finns två typer av domstolar som bedriver familjerättsliga ärenden. *Federal Circuit Court* och *Family Court of Australia*.¹⁷² Skillnaden föreligger i att *Federal Circuit Court* har vissa begränsningar vad gäller kompetensen, här sköts oftast familjeärenden av enklare karaktär.¹⁷³ *Family Court of Australia* har jurisdiktion över det hela juridiska fältet. Där arbetar ca 50 domare som är noga utvalda för uppdraget. Domarna tillsätts inte bara efter deras kunskap utan även efter deras personlighet.¹⁷⁴ I Sverige bedrivs alla familjerättsliga mål i Tingsrätten, som även bedriver andra typ av ärende mellan enskilda. Frågan om att införa en familjedomstol för familjerättsliga ärenden har tidigare behandlats i förarbeten. Regeringen tyckte att en sådan ordning passar dåligt in i den svenska domstolsorganisationen och rättsordningen. Det ansågs viktigt att behålla de allmänna domstolarnas breda sakkunskap.¹⁷⁵ Det föreligger därför idag ingen typ av samverkan på domstolsnivå. Däremot är Sverige inte främmande för samverkan på myndighetsnivå. Runt om i landet bedrivs barnahus som är en samverkan mellan myndigheter för barn som utsätts för brott. Här arbetar flera yrkesgrupper tillsammans under samma tak för att minimera den traumatiserande upplevelse som kan förekomma för barn som slussas mellan

¹⁷⁰ Åström K, och Reimer A, 2008, s. 125ff.

¹⁷¹ Kaldal A, Diesen C, Beije J och Diesen E, *Barnahusutredningen*, 2010, s. 149.

¹⁷² Dicky A., *Family law*, 2007, s. 69.

¹⁷³ Ryrstedt E., artikel med hänvisning till, 64 Harrison, Margaret, Australia's Family Law Act: The First Twenty Years, *International Journal of Law, Policy and the Family* 16, (2002), 1-21, s. 9.

¹⁷⁴ Family law act, 1975, 22(2).

¹⁷⁵ Prop. 1997/98:7 s. 92 f.

olika myndigheter och personal. Men även för att förbättra och effektivisera utredningar kring barn som misstänks vara utsatta för allvarliga brott.¹⁷⁶ I den första utvärdering som gjordes visades dock centrala skillnader mellan barnhusen. Det skiljde sig exempelvis på målgruppen, bemanningen på barnhusen, men också utbudet av den behandling och stöd som ges. I den senaste utredningen hade dessa skillnader minskat. I dag bedrivs barnhus runt om i landet.¹⁷⁷

¹⁷⁶ Ds 2004:56 s. 67.

¹⁷⁷ Åström K, och Reimer A, 2008, s. 125ff.

8 Analys

Barns rättsliga ställning varierar idag beroende på vilken måltyp barn är involverade i. Barn kan hamna i olika processer under samma period, vilket kan vara påfrestande för barnen, men även för andra inblandade, då reglerna skiljer sig åt och processerna förs på olika håll. I min uppsats har jag redovisat för tre olika rättsprocesser, familjerättsliga mål i tingsrätten, LVU-mål i förvaltningsrätten och asylmål i migrationsverket. Genom framställningen i kapitel 4, 5 och 6 har jag besvarat på den första frågan i min frågeställning. Resterande frågor kommer att besvaras i analysen. Analysen i min uppsats är delad i två delar, under första delen kommer jag att redogöra för de skillnader och likheter som föreligger mellan de olika processerna vad gäller barns rättsliga ställning. Därav kommer jag att besvara min andra frågeställning. Andra delen av analysen behandlar möjligheten att samverka de berörda processerna i min uppsats under ett och samma tak. Denna framställning kommer att syfta till att skapa förutsättningar för att besvara min tredje fråga. Min sista fråga kommer även den att behandlas i analysen, men har besvarats delvis i kapitel 7.

8.1 Barns rättsliga ställning i familjerättsliga mål, LVU-mål och asylmål

Det föreligger skillnader, men också likheter mellan barn i asylmål, familjerättsliga mål och LVU-mål. Skillnaderna som föreligger kan ha sin förklaring i, hur mycket barn ska skyddas i processen, hur pass viktigt det är att ha med barns åsikter, och hur pass avgörande blir denna åsikt för utgången av processen. I familjerättsliga mål tycks lagstiftaren ha lämnat ett förtroende för barnens vårdnadshavare att själva komma överens, företräda och se till vad som är barnets bästa. I de övriga målen d.v.s. asyl och LVU-målen är det samhället, antingen genom socialtjänsten eller migrationsverket, som har det övergripande ansvaret för barn och ska se till att barns angelägenheter och åsikter blir så pass utredda som möjligt. Det finns en önskan om att så långt som möjligt skydda barn från allt obehag som en process kan medföra. Den gemensamma tanken i dessa processer är, att barnens inställning ska så långt som möjligt redovisas för rätten, och det ska ske på ett sätt som barnen inte kan ta skada av. Likaså har barn i alla fallen rätt att ge uttryck för sin vilja och inställning. En rätt som inte är lika stark i alla processer.

8.1.1 Rätt att komma till tals

För att barns inställning ska utredas krävs det enligt min mening möjlighet för barn att komma till tals i frågor som berör dess person. Denna möjlighet kan vara begränsad men också utbredd beroende på vilken process det är frågan om. I familjerättsliga mål förordnar domstolen om utredning. Socialnämnden ges då tillfälle att lämna upplysningar som kan vara betydande för målet, innan frågorna avgörs. I LVU-mål är utredningen en

obligatorisk del av processen, och således grunden för att en process ska kunna starta. Asylprocessen för barn skiljer sig från andra processer som rör barn. I asylprocessen är socialnämnden inte involverad vid ansökningsstadiet och migrationsverket inhämtar inga utredningar om barnen hos socialnämnden. En grundläggande förutsättning är dock, även här att alla beslut som rör barn ska ha ett tydligt barnperspektiv och avgöras utifrån barnets bästa.

I asylmål kommer barns inställning fram till migrationsverket direkt via barnet. Barn ska höras om det inte är olämpligt. Det är upp till myndigheterna att besluta ifall barn ska höras tillsammans med en förälder, eller om de finner det lämpligt att barn hörs självt.¹⁷⁸ Såsom tidigare sagts (se avsnitt 6.2.1) ska staten tillförsäkra rätten att barn som är i stånd att bilda egna åsikter, fritt kan uttrycka dessa i alla frågor som rör deras angelägenheter. Barnens åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnens ålder och mognad.¹⁷⁹ I asylmål föreligger alltså ingen åldersgräns för när ett barn anses vara moget för att höras, utan det bedöms utifrån mognad. Enligt min mening har ett barn i asylprocessen större möjligheter att uttrycka sin åsikt och redogöra för sin egen inställning än de övriga processerna. Utgångspunkten för asylmål är att barn ska höras, vilket betonar vikten av barnens åsikter. Detta kan ha sin grund i att rätten att komma till tals i asylmål är väldigt betydande. Den sökande kan känna behov av att få berätta sin historia samt redogöra för hens asylskäl, vilket inte kan förmedlas på annat sätt än genom en muntlig berättelse. Det är inte ovanligt att barn kommer från ett land där det inte finns ett tillfredställande system, och kan istället få en negativ erfarenhet av processen, som kan medföra men för barnet. Det är därför enligt min mening inte enbart viktigt att barn bereds möjlighet att komma till tals, utan även att barn ges möjlighet att komma till tals i en trygg och stabil miljö samt att de som förhör barn ska ha kunskap om hur man på bästa sätt får fram barns åsikter. I familjerättsliga mål är enligt min mening skyddet för att höra barn i en process mer framträdande än i asylmål. Barn hörs endast undantagsvis inför rätten och har ingen egen rätt att framträda inför domstolen.¹⁸⁰ Det föreligger en mer benägenhet att skydda barn från rättsprocesser, det är enbart i de fallen där det är uppenbart att barn inte tar skada av att höras, som barn kan höras i rätten. Barn som är yngre brukar inte få höras i rätten.

Rätten att komma till tals i familjerättsliga mål innebär alltså i praktiken att rätten först kan besluta om en utredning, d.v.s. den är inte obligatorisk. Därefter om det inte är olämpligt ska utredaren *försöka* klargöra barnets inställning. Det finns således flera steg att klara av innan barns inställning kan klargöras, vilket i vart fall i teorin medför en risk där barn inte överhuvudtaget kommer till tals. Barn kan då hamna i en utsatt position då barn tycks kunna komma till tals i de fall en utredare anser att detta är lämpligt, inte annars.

Rätten att komma till tals i LVU-mål skiljer sig därmed från de övriga processerna. I LVU-mål har barnet givits partsställning, något som barn inte

¹⁷⁸ Lundberg A., 2009, s. 47.

¹⁷⁹ Artikel 12 barnkonventionen.

¹⁸⁰ FB 6 kap. 19 §.

har i familjerättsliga mål. Till skillnad från asylmål och familjerättsliga mål har det i LVU- mål gjorts en åldersgräns för när barn kan höras. Barn som är 15 år har rätt att komma till tals, är processbehöriga och har således rätt att själva föra sin talan i domstol. Detta innebär att de också måste höras i utredningen. Vad gäller möjligheten att komma till tals, bör barn under 15 år höras, om det kan antas vara till nytta för utredningen, och det kan antas att barnet inte tar skada av att höras. Möjligheterna att komma till tals har alltså öppnats upp när det gäller barn över 15 år, där barn *ska* höras. Detta kan enligt min mening ha sin förklaring i att LVU-mål är väldigt ingripande i den enskildas liv, och det är ytterst viktigt att ett barn hörs innan någon förändring sker som kan förändra framtiden för barnet. Utgångspunkten i alla målen är dock densamma; att barnets bästa skall vara avgörande för utgången av målet eller ärendet. Om det skulle vara olämpligt att höra barn finns möjligheter att avstå från detta, även om det är betydande för processen. Vidare har alla tre processerna gemensamt att vid de tillfällen ett barn ska höras (förutom i LVU när de är över 15 år) ska hänsyn tas till barnets ålder och mognad, vilket är en avgörande punkt för att ett barn faktiskt ska få höras i en domstol.

Vidare är det i LVU-mål samhället som övertar ansvaret för barn, då det brister i vårdnadshavarnas grundläggande ansvar eller barnens egna beteende. Denna typ av process har ansetts vara så pass ingripande i barnens privatliv att barn har tillerkänts partsställning. I LVU-mål är barn även processbehöriga, vilket skiljer sig från både asylmål, där barn trots att motparten är den allmänna såsom i LVU-mål inte getts någon processbehörighet, och från familjerättsliga mål där det är föräldrarnas rättigheter och skyldigheter gentemot barnet som klarläggs. I LVU-mål är det viktigt att ett barns intresse ska skyddas. Ett motsvarande starkt skyddsintresse för barnet i familjerättsliga mål och asylmål saknas enligt min mening. Barnet har på grund av ett starkt skyddsintresse i LVU-mål getts en självständig ställning gentemot sin vårdnadshavare. Barn och föräldrar har ansetts ha motstridiga intressen i processen.¹⁸¹ Detta skiljer sig markant från familjerättsliga mål, där det inte anses föreligga motstridiga intressen mellan vårdnadshavaren och barn, vilket kan bevisas med att barn inte har en partsställning i processen.

Enligt vad som framkommit tidigare (se avsnitt 4.2.1) har barn i familjerättsliga mål ingen talerätt och är inte heller processbehöriga. Det har länge funnits diskussion om det borde införas talerätt och processbehörighet för barn i mål om vårdnad, umgänge och boende. Det har föreslagits bl.a. i två utredningar att talerätt för barn borde införas. Förslagen har dock avslagits. Förklaringen ligger i att talerätt i familjerättsliga mål bygger bl.a. på uppfattningen att det är vårdnadshavarnas uppgift att ge barn en trygg, stabil och säker uppväxtmiljö och att vårdnad, boende och umgänge anses vara en rättighet för föräldrar. Enligt min mening är talerätt och processbehörighet för barn i familjerättsliga mål att föredra framför nuvarande system. Det skulle kunna medföra att ännu mer fokus hamnar på barnets bästa, då barnet upphöjs till den viktiga person den faktiskt är.

¹⁸¹ Prop. 1972:132 s. 170f.

Rättsligt kan barn inte driva frågor kring vårdnad boende och umgänge, vilket gör de beroende av vuxna, framför allt vårdnadshavarna. Vårdnadshavarna utgår inte alltid ifrån barnets bästa i en familjerättslig tvist. Det kan finnas motstridiga intressen då vårdnadshavarna, medvetet eller omedvetet kan låta sig påverkas av konflikten och ser barnet som ett pris att vinna och inte ett barn att vårda.

8.1.2 Rätten till juridiskt biträde

Vad gäller rätt till information och vem som ska förmedla detta, kan det beroende på vilken typ av process, vara ett ombud, ställföreträdare, vårdnadshavare eller god man. Det finns en markant skillnad mellan familjerättsliga mål och de två övriga måltyperna. I LVU-mål ska ett offentligt biträde för barn förordnas, om det inte kan antas att behov av biträde saknas, vilket är ovanligt.¹⁸² Den som är förordnad för ett barn under 15 år blir också barnets ställföreträdare.¹⁸³ Liknande form av rättslig hjälp finns också i asylärende. Asylsökande har rätt till offentligt biträde, skulle barn sakna vårdnadshavare i Sverige blir ombudet automatiskt barns ställföreträdare i det mål eller ärende som förordnandet avser. Om det finns en god man gäller inte denna bestämmelse. I familjerättsliga mål har barn inte givits rätten till ett biträde. I mål som rör vårdnad och umgänge finns det inga regler som ger barn rätt till ett eget ombud.¹⁸⁴

Enligt vad som framkommit tidigare (se avsnitt 4.2.2) har det i departementspromemorian, Ds 2002:13 *Utövande av barns rättigheter i familjerättsliga processer*, föreslagits att ett särskilt biträde för barn ska kunna förordnas i ”särskilt konfliktfyllda mål” om vårdnad, boende och umgänge. Detta förslag borde enligt min mening realiseras. Barn i familjerättsliga mål kan ha motstridiga intressen gentemot sina vårdnadshavare. Det är viktigt att det finns någon i form av ombud eller liknande som kan tillvarata deras intresse och ge barn det behov och stöd som de behöver under en rättsprocess. Ett ombud för barn i familjerättsliga mål kan stärka barns rätt att komma till tals. Huvudregeln borde vara att alla barn i familjerättsliga mål förordnas ett ombud/biträde, förutom i de fall det är uppenbart obehövligt. Regeringen har vid upprepade tillfällen avslagit förslag om biträde för barn i familjerättsliga mål, det senaste förslaget skulle dock utredas ytterligare. Genom att inte ge barn möjlighet till ombud i familjerättsliga mål kan det enligt min mening tolkas som att man inte tar barnets situation och speciella behov på allvar på samma sätt som i LVU-mål och asylmål. Förvisso kan det ur ett kostnadsekonomiskt perspektiv innebära betydande kostnader för staten, då staten borde bekosta ombudet såsom i asylmål och LVU-mål. Dock skulle ett ombud/juridisk kunna biträde bidra till att rättssäkerheten ökar, vilket i sin tur bidrar till att barnets bästa verkligen kan träda fram i rättsprocessen. Såsom i asylmål borde även behovet av kompetens betonas hos den som kan komma att företräda barn i

¹⁸² LVU 39 § 1 st.

¹⁸³ LVU 36 § 2 st.

¹⁸⁴ Dahlstrand L., 2004, s. 119.

familjerättsligamål. I asylmål ska den som förordnas i utlänningsärenden ha god kommunikationsförmåga och förmågan att sätta sig in i sökandens situation. Detta gäller inte minst det offentliga biträdet som ska företräda barn. Där det är viktigt att personen har barnkompetens, d.v.s. en förmåga att prata med barn och klarlägga deras asylskäl.¹⁸⁵ Liknande krav borde ställas på offentliga biträden för barn i de fall det skulle realiseras. Jag ställer mig dock kritiskt till om dess krav på ombud verkligen följs av migrationsverket.

8.2 Samverkan

En skillnad som föreligger mellan familjerättsliga mål, LVU-mål och asylmål är att målen handläggs hos olika instanser och myndigheter. Det finns idag inget gemensamt forum eller instans som enbart handlägger ärenden som rör barn. Detta i sig kan tyckas vara naturligt, då ärendena har olika karaktär. Tingsrätten handlägger ärenden mellan individer, därav handläggs familjerättsliga mål i tingsrätten. LVU-målen handläggs hos förvaltningsrätten, som handlägger ärenden som rör det allmänna gentemot det enskilda, och asylmål handläggs hos migrationsverket som handlägger alla migrationsärenden. På den grunden tycks det vara normalt att ha olika domstolar för barnprocesser. Däremot kan problem uppstå när ett barn är involverat i flera olika processer samtidigt. Det kan handla, såsom jag illustrerade i inledningen, om ett barn som är involverat i migrationsverket, tingsrätten och förvaltningsrätten samtidigt. En sådan situation kan skapa förvirring för barnet. En samverkan av dessa processer i form av familjedomstolar kan därför vara en alternativ lösning för problemet.

8.2.1 Familjedomstolar i Australien

Om regeringen skulle visa ett intresse för familjedomstolar i framtiden kan det vara bra att blick utåt och hämta inspiration från länder där familjedomstolar redan är etablerade, exempelvis Australien. I Australien är det ca 50 domare som jobbar i familjedomstolar. Dessa domare har blivit noga utvalda, utifrån deras kompetens men också deras person, då den som anställs måste vara ” *by reason of training, experience and personality, the person is a suitable person to deal with matters of family law* ”.¹⁸⁶ Systemet med familjedomstolar inrättades främst för att man ville se ett enhetligt system, vilket enligt min mening också finns ett behov av i Sverige. Men också för att man ville ha rätt person på rätt plats.

De domare som arbetar inom familjedomstolen i Australien måste alltså ha viss specialkompetens för att kunna tillsättas som domare. Resultatet av att ha krav på barnkompetens hos domarna som arbetar inom familjedomstolen i Australien, blir att ett större tillit tillfaller domarna och deras domar. Detta visas b.l.a. genom att domarna har ett större handlingsutrymme vad gäller tillvägagångssätt för att säkerställa barnets uppfattning på, än domarna i Sverige (se avsnitt 7.1.2). Barn ges även ett stort utrymme att komma till tals.

¹⁸⁵ Sandesjö H., 2013, s. 131.

¹⁸⁶ Section 22(2) Family law act.

Såsom i Sverige ska domstolen beakta barnets ålder och mognad, men också på vilken grund, och varaktighet barnets uppfattning har. Det spelar ingen roll hur ungt ett barn är eller om barnet är omoget. Barnets uppfattning ska inte diskvalificeras, utan domstolen ska ändå ta hänsyn till barnets uppfattning och tillmäta den lämplig vikt i förhållande till omständigheterna. Däremot är rätten inte bunden av barnets uppfattning, men ett avsteg från denna ska motiveras i domskälen.¹⁸⁷ I Sverige är det sällan som domstolen redovisar hur bedömningen går till, vilket kan göra det svårt att avgöra exempelvis ifall ett beslut grundar sig på beprövad erfarenhet och kunskap eller ifall utgångspunkten är barnets bästa.

8.2.2 Familjedomstolar i Sverige?

8.2.2.1 Nackdelar

Enligt vad som framkommit tidigare (se avsnitt 7.2) har frågan om familjedomstolar har behandlats ett fåtal gånger i Sverige. Inställningen till att inrätta en familjedomstol har i huvudsak varit negativ. Trots att vi i Sverige har andra specialdomstolar såsom miljödomstolen och migrationsdomstolen ansågs familjedomstolar inte passa in i den svenska rättsordningen. Det motiverades bl.a. med att det finns större vikt av att erhålla de allmänna domstolarnas breda sakkunskap och att domarna ska ha överblick över det hela juridiska fältet. Det har enligt regeringen inte framkommit andra omständigheter som gör att en annan bedömning ska göras beträffande familjedomstolar. Det är flera röster som har påpekat vikten av specialkompetens när det gäller barn (se avsnitt 7.2.2). Regeringen har dock hänvisat till det nuvarande system där domstolsverket varje år anordnar seminarier om vårdnadsfall som vänder sig till domare vid allmän domstol och vid allmän förvaltningsdomstol, men också till advokater med erfarenhet av vårdnadsfall. Regeringen förutsätter att sådana seminarier i fortsättningsvis kommer att fortsätta och därav behövs inga familjedomstolar. Diskussionen stannade på den grunden, det fördes inget resonemang om det föreligger ytterligare nackdelar med att införa familjedomstolar. Det fördes heller ingen diskussion om vad det faktiskt innebär att införa en familjedomstol i Sverige, finns det fördelar? Vad skulle ett införande innebära ur ett kostnadsperspektiv? Blir det billigare? Dyrare? Förkortas processerna? Eller blir de svårare att genomföra? Regeringen visade inget intresse av att föra frågan vidare och diskutera den mer ingående, utan stannade på motiveringen att allmänna kunskaper hos domare är att föredra. Genom att inte undersöka saken närmre, vet man inte ifall familjedomstolar fungerar bättre eller sämre än det nuvarande systemet. Att domare ska ha en bred sakkunskap och överblick över hela det juridiska fältet är en självklarhet, även om familjedomstolar införs. Man tar enligt min mening inte bort den allmänna kunskapen som föreligger hos domarna när man inför en familjedomstol, utan man förstärker kunskapen inom ett annat speciellt område.

¹⁸⁷ Dickey A., 2007, s. 319f.

8.2.2.2 Fördelar

Trots att förslaget om familjedomstolar inte var intressant för regeringen har det diskuterats på olika håll om familjedomstolar ändå borde införas. De som var för införandet av familjedomstolar, betonade främst vikten av specialkompetens hos domarna, särskilt i de fall barns utsagor ska tolkas i den kontext det är angivet.

Domarna får idag förlita sig i de flesta fallen på utredningar som har gjorts om barnen. De som utför dessa utredningar har inte alltid de specialkompetens som behövs, för att tolka ett barns utsaga. Olika personalkategorier måste falla tillbaka på sin egen, privata erfarenhet. Erfarenhet som kan vara bra, men ibland också tvivelaktig, då varje beslut som tas måste analyseras. Det föreligger en risk att bedömningar kan påverkas av känslor som egentligen är irrelevanta i målet, vilket synes vara alarmerande.¹⁸⁸

Enligt min mening skulle ett införande av familjedomstolar vara att föredra framför det nuvarande systemet. Genom att införa familjedomstolar, kan det ställas krav på social och barnpsykologisk kompetens hos domare och andra inblandade i rättsprocessen. De domare som skulle arbeta i en sådan domstol har i högsta grad valt att arbeta med barnrelaterade ärenden, vilket enligt mig kan skapa större engagemang hos domarna än vad som finns idag. Detta kan i sin tur bidra till att rättssäkerheten ökar och vi får mer korrekta domar. Såsom Eva Ryrstedt påpekade kan bedömningar idag vila på domarnas eget godtycke. Alla frågor som berör barn, vare sig det är i asyl, LVU, eller familjerättsliga mål skall lösas utifrån det som är bäst för barnet. Därför är det ytterst viktigt att domarna och beslutsfattare besitter erforderlig kompetens om barn och barns behov. I annat fall kan barn utsättas för onödigt lidande till följd av domen eller beslutet som tagits.

I LVU- mål är det ett stort ansvar som åvliar socialnämnden genom deras utredningar, då domstolarna i de flesta fall följer de rekommendationer som redovisas i utredningen. Det har vid flera tillfällen framkommit att det råder brister i socialnämndens utredningar, bl.a. att utredningarna inte uppfyller de krav som lagen ställer på utredningen.¹⁸⁹ Utredningen i sig begränsar sig till uppgifter om barns behov och inte barns intresse.¹⁹⁰ Därför är det viktigt att domare har den kompetensen som krävs för att säkerställa att barn kommer till tals och att deras bästa blir tillbörligt utrett. Krav på sakkunniga inom inte enbart inom domstol utan även socialnämnden borde därför införas.

Det är inte enbart ur ett kompetensperspektiv som familjedomstolar är att föredra. Enligt en motion¹⁹¹ drar vårdnadstvister ut på tiden, och kan ta upp till 2 år från det att ett ärende påbörjas till att det avslutas. Socialtjänsten och andra myndighets utredningar hinner bli inaktuella innan ett beslut har tagits.

¹⁸⁸ Ryrstedt E., SvJT 2007 s. 398.

¹⁸⁹ Dir. 2012:79 s. 5.

¹⁹⁰ Mattsson T., 2002, s. 441.

¹⁹¹ Motion 2007/08: Ju436.

Genom att införa familjedomstolar kan handläggningstiden för ärende som rör barn förbättras och förkortas. Fördelen med ett sådant system är att utredningarna får ökad kvalitet, gå fortare, vara billigare och kan bli mer opartiska. Eftersom det oftast är samma person som för samarbetsamtal med föräldrarna för att sedan fortsätta med utredningen som ska ligga till grund för beslutet, kan det inte bortses från såsom i LVU-mål att personen kan ha bildat sin egen uppfattning och utredningen kan då inte bli objektiv. Det är främst behovet av experter som framförs i motionen, det finns en chans att man med familjedomstolar förkortar handläggningstiden och i sin tur kan man minska lidandet för barnen som kan uppstå i samband med en process. Det finns dock inga siffror varken i motionen eller annat som bevisar detta. Effekterna av att införa familjedomstolar förs enbart på diskussionsnivå och har inte behandlats ytterligare.

8.2.3 Barnhusen

Det närmsta Sverige har kommit en samverkan i fall som rör barn, är på myndighetsnivå genom barnhusen. Enligt vad som tidigare nämnts (se avsnitt 7.3) är barnhusen till för barn som blivit eller misstänks ha blivit utsatta för någon form av sexuellt övergrepp. Barn kan då få medicinsk, psykologisk och juridisk hjälp under ett och samma tak. Tanken med detta system är att minska påfrestningarna som kan uppstå för barn, genom att samla resurser under ett och samma tak. Men också genom att försöka skapa en tryggare miljö för barn samt uppnå ett samarbete mellan, socialtjänst, sjukvård, polis och åklagare.¹⁹² Genom att samla resurser under ett och samma tak, etableras ett formaliserat samarbete mellan olika vetenskaper och yrkesgrupper, vilket i sin tur leder till att varje myndighets roll och ansvar tydliggörs i utredningen. Det enhetliga system som barnhusen bygger på, med olika yrkeskategorier som samarbetar kan enligt min mening appliceras på alla processer som rör barn och kan fungera som en mall för hur en familjedomstol kan se ut. Grundtanken är att barn inte ska utsättas för traumatisering genom att behöva slussas mellan olika myndigheter och personal. Genom att skapa ett formaliserat samarbete, kan olika yrkeskategorier som idag arbetar med barn i familjerättsliga mål, LVU-mål och asylmål arbeta tillsammans mot ett gemensamt mål. Såsom i barnhusen kan samma personal arbeta med barn i alla rättsprocesser som barnet eventuellt kan vara inblandade i. Genom att exempelvis ha samma domare som dömer i alla rättsprocesser som rör samma barn, kan domaren lära känna barnet och kanske förstå vilka behov och vilken vilja barnet har i motsvarande rättsprocess. Barnet kan i sin tur känna trygghet av att se samma personer arbeta runt hen och kanske blir mer benägen att berätta detaljer som kan vara av vikt i en rättsprocess.

Nackdelen som kan uppstå med ett formaliserat samarbete är att det kan vara svårt att hitta domare och andra som har speciell sakkunskap i alla rättsprocesser som rör barn. Trots att familjerättsliga mål, LVU-mål och asylmål är processer som rör barn, är måltyperna olika och barns rättsliga

¹⁹² Ds 2004:56 s. 67.

ställning skiljer sig åt mellan de olika rättsprocesserna. Därför är det av stor vikt att personal och myndigheter har den kunskapen som krävs för varje måltyp. Vidare har det framkommit att det finns stora lokala skillnader i resurser mellan barnhusen i Sverige. Detta kan skapa en osäkerhet, då rutiner och resurser skiljer sig gentemot varandra. Självklart kan mindre kommuner ha mindre personal och resurser än storstäderna, däremot borde det finnas personer med liknande yrkestitlar. Denna brist har enligt den senaste utredningen blivit mycket bättre.

Barnhusen är enligt mig ett bra exempel på hur ett samarbete mellan olika myndigheter och instanser kan fungera. Här har barnet satts i fokus, vilket är avgörande för att skydda barnet från allt obehag en domstolsprocess kan medföra. Att barnhusen verkligen fungerar bevisas med den senare utredning som gjordes, där flera fördelar med barnhus påpekades. Det konstaterades att ett system med barnhus, är bättre än ordinära barnutredningsformer hos polisen. Om ett intresse för familjedomstolar skulle föreligga kan barnhusen därför fungera som en inspiration på hur man på ett fungerande sätt kan samverka olika myndigheter och personal under ett och samma tak.

8.3 Slutord

Reza¹⁹³ kom till Sverige med sin mamma, han behärskade inte det svenska språket och hade inga kunskaper om hur det svenska rättssystemet fungerar. På grund av olika omständigheterna, har Reza blivit föremål för tingsrätten, förvaltningsrätten och migrationsverket. Han tvingades därför slussas mellan olika myndigheter och instanser. I min uppsats har jag behandlat barns rättsliga ställning för att undersöka vilka rättsregler som Reza omfattas av i respektive rättsprocess, för att senare undersöka möjligheterna med att samverka dessa processer under ett och samma tak. Den typen av samverkan som jag främst berörde är familjedomstolar. Det har funnits förslag på införande av familjedomstol som ett sätt att samverka familjerättsliga mål. De förslag som lagts fram angående familjedomstolar har inte lett till någon förändring i området. Idag handläggs alla familjerättsliga mål, LVU-mål och asylmål i separerade domstolar. Alla domare anses som lämpliga att handlägga dessa ärenden, oberoende på vilken kunskap och erfarenhet de har. Det är inte domaren själv som får välja vilka ärenden som hamnar på hans bord. För ett barn som Reza kan det spela stor roll i bedömningen om domaren är mer insatt och engagerad i ärendet än någon som enbart gör sitt jobb. Det krävs specialkompetens för att handlägga dessa typer av ärende. Det kan finnas risk att domslutet återspeglar vad domaren har för världsbild, och vad hen anser är en kärnfamilj. Även om domarna har specialkompetens, föreligger det alltid risk för att agera utifrån eget tyckande, dock kan risken av personliga inslag i domarna minimeras, genom utbildning och kompetens. Det kan vara fråga om kompetens i barns behov och utbildningar i exempelvis krishantering.

¹⁹³ Se avsnitt 1.1 för en mer utförlig berättelse om Reza.

Sverige är enligt min mening inte helt främmande för ett system där barnet står i fokus och där resurser samlats för att tillvarata barnets intresse (genom barnhusen). Det finns ett tydligt behov av främst kompetens hos personal men också en plats där barnet kan känna trygghet, vilket i Rezas fall är en viktig faktor då hans liv präglas av problem. För att uppnå detta bör man inrätta familjedomstolar där personal får genomgå utbildningar och ha specialkompetens inom barnrätten. Det borde ställas krav på specialkompetens hos domare men också på biträde som företräder barnet såsom i Australien.

De få röster som lyft fram familjedomstolar som ett alternativ har enbart behandlat familjerättsliga mål. Det har inte framkommit förslag på samverkan av alla mål som rör barn, d.v.s. en familjedomstol som handlägger familjerättsliga mål, LVU-mål och asylmål. Det kan enligt min mening bli mindre påfrestande för barn (Reza) att behöva slussas mellan olika myndigheter, personal och beslutsfattare. Med det sagt kan det självklart föreligga svårigheter med att samverka alla typer av mål som rör barn under ett och samma tak. Barn kan vara involverade i mål som inte nödvändigtvis är karaktäristiska för barn, såsom skadeståndsmål eller miljömål. Det blir då svårt att flytta handläggningen av dessa mål till familjedomstolen. Däremot torde detta möjligt med familjerättsliga mål, asylmål och LVU-mål där barnet i dessa ärenden oftast står i centrum, och behovet av personal med barnkompetens är väldigt hög. Det ska finnas barnpsykologer och andra aktörer som hjälper barn, och ser till att deras vilja verkligen kommer fram i alla processer. För Reza kan detta innebära ett sätt att känna trygghet, hans vilja kan bli mer framträdande, och man kan på ett enklare sätt säkerställa vad som är bäst för honom. Med familjedomstolar skulle domstolshandläggningen komma att förkortas. I Rezas fall skulle detta innebära att mindre tid spenderades på myndigheter och andra instanser, och istället kan mer fokus läggas på hur man på bästa sätt kan hjälpa honom. Därför anser jag för att stärka barns rättsliga ställning att en familjedomstol såsom i Australien och med inspiration av barnhusen är att föredra framför det nuvarande systemet.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1972:132 med förslag till lag om ändring i rättshjälpslagen m.m.

Prop. 1979/80:1 om socialtjänsten

Prop. 1988/89:86 med förslag till utlänningslag m.m.

Prop. 1994/95:224 Barns rätt att komma till tal

Prop. 1996/97:9 Ny rättshjälpslag

Prop. 1997/98:7 Vårdnad, boende och umgänge

Prop. 2002/03:53 Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m.

Prop. 2004/05:136 Stärkt skydd för ensamkommande barn

Prop. 2004/05:170 Ny instans- och processordning i utlännings- och medborgarskapsärenden

Prop. 2009/10:31 Genomförande av skyddsgrundsdirektivet och asylprocedurdirektivet

Prop. 2009/10:232 Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige

Prop. 2011/12:53 Barns möjligheter att få vård

Statens offentliga utredningar

SOU 1977:40 Socialtjänst och socialförsäkringstillägg. Lagar och motiv

SOU 1979:63 Barnets rätt 2. Om föräldraansvar m.m.

SOU 1987:7 Barnets rätt 3. Om barn i vårdnadstvister - talerätt för barn, m.m.

SOU 1997:116 Barnets bästa i främsta rummet

SOU 2008:65 Sekretess och offentliga biträden i utlänningsärenden

Kommittédirektiv

Dir. 2012:79 Översyn av lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, m.m.

Departementsserien

Ds 2002:13 Utöandet av barns rättigheter i familjerättsprocesser

Ds 2004:56 Barnen i brottets skugga

Socialdepartementet, pappagruppens slutrapport- arbetsgruppen (s 1993: C) om papporna, barnen och arbetslivet, Stockholm 1995

Motion

Motion till riksdagen., *Familjedomstolar*, 2007/08: Ju436.

Socialstyrelsens publikationer

Socialstyrelsen, *Barnets rätt och LVU-om barnet i rättsprocessen*, 2009

Socialstyrelsen., *Barnahus- försöksverksamhet med samverkan under gemensamt tak vid misstanke om brott mot barn - slutrapport*, 2008

Litteratur

Bernitz, Ulf, Heuman, Lars, Leijonhufvud, Madeleine, Seipel, Peter, Warnling-Nerep, Wiweka, Vogel, Hans-Heinrich, *Finna rätt- juristens källmaterial och arbetsmetoder*, 10:e upplagan, Norstedts juridik, Vällingby 2008

Dahlstrand, Lotta *Barns deltagande i familjerättsliga processer*, Universitetstryckeriet Uppsala Universitet, Uppsala, 2004

Dickey Anthony, *Family Law*, 5: e upplagan, Lawbook Co., Sydney, 2007

Ekelöf, Per Olof, *Rättegång, Andra häftet*, 7: e upplagan, Norstedts tryckeri, Stockholm, 1984

Eklund, Hans, *Barns processuella ställning, utdrag ur barn som aktörer*, volym 4, Iustus Förlag AB, Uppsala, 2008

Kulin-Olsson, Karin, *Juridikens fundament- med grundläggande juridisk metodlära*, 6:e upplagan, Jure förlag AB, Stockholm 2011

Lundberg, Anna, *Mänskliga rättigheter- juridiska perspektivet*, 1:a upplagan, Författarna och Liber AB, Malmö 2010

Lundberg, Anna, *Principen om barnets bästa, ett konstruktivt verktyg eller kejsarens nya kläder?* Malmö Institute for Studies of Migration, Diversity and Welfare, Malmö, 2009

Nilsson, Eva, *Barn i rättens gränsland – Om barnperspektiv vid prövning om Upphållstillstånd*, Iustus Förlag AB, Uppsala, 2007

Mattsson, Titti, *Barnet och rättsprocessen, Rättssäkerhet, integritetsskydd och autonomi i samband med beslut om tvångsvård*, Juristförlaget i Lund, Lund, 2002

Monahan Geoff och Young Lisa, *Family Law in Australia*, 6: e upplagan, LexisNexis Butterworths, Chatswood 2006

Saldeen, Åke, *Barn och föräldrarätt*, 7:e upplagan, Iustus Förlag AB, Uppsala, 2013

Sandesjö, Håkan., *Barnrättsperspektivet i asylprocessen*, 1:a upplagan, Norstedts juridik, Stockholm 2013

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: Ämne material och argumentation*, upplaga 2, Norstedts juridik AB, Stockholm, 2007

Singer, Anna, *Barnets bästa: om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*, 6:e upplagan, Norstedts juridik AB, Stockholm 2012

Artiklar

Ryrstedt, Eva, *Tvistlösning mellan separerade föräldrar – för barnets bästa*, Svensk Juristtidning, s. 398- 414, 2007

Rapporter

Reimer, Annika, Åström, Karin, *Det blir nog bättre för barnen. Slutrapport i utvärderingen av nationell försöksverksamhet med barnahus 2006–2007*, 2008, Lunds universitet.

Kaldal, Anna, Christian Diesen, Johan, Beije, Eva, Diesen, *Barnahusutredningen*, 2010, Juridiska institutionen vid Stockholms universitet. Stockholm: Jure Förlag AB

Elektroniska källor

Australian Government, Family Court of Australia,
<http://www.familycourt.gov.au/wps/wcm/connect/FCOA/home/about/FCoA/>, 2012-03-06

Australian Government, Introduction to the Federal Circuit Court of Australia, <http://www.federalcircuitcourt.gov.au/html/introduction.html>, 2014-04-06.

Regeringskansliet, Föräldrar och barn- kort information om gällande lagstiftning, <http://www.regeringen.se/content/1/c6/21/71/48/8fccfcc9.pdf>, 2014-03-15.

Statistiska centralbyrån, statistik för asylsökande,
<http://www.scb.se/sv/Hittastatistik/Statistikefteramne/Befolkning/Befolkningens-sammansattning/Befolkningsstatistik/25788/25795/Behallare-for-Press/371180/>, 2014-03-28

Rättsfallsförteckning

MIG 2009:171

NJA 1995 s. 398